

**УНИВЕРСИТЕТ ЗА НАЦИОНАЛНО
И СВЕТОВНО СТОПАНСТВО**
ФАКУЛТЕТ „УПРАВЛЕНИЕ И АДМИНИСТРАЦИЯ“
КАТЕДРА „РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ“

КИРИЛ БОЙКОВ ЗДРАВКОВ

**ПРЕОДОЛЯВАНЕ НА РЕГИОНАЛНИТЕ ДИСБАЛАНСИ
ЧРЕЗ ПОВИШАВАНЕ НА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТТА
В РЕГИОНИТЕ**

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация
за придобиване на образователна и научна степен “доктор”

по професионално направление 3.7 Администрация и управление,
научна специалност Администрация и управление (Регионално развитие)

Научен ръководител:
доц. д-р Елка Георгиева Василева

София 2024

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на академичната колегия от катедра “Регионално развитие” при факултет „Управление и администрация” към Университета за национално и световно стопанство от 05.04.2024г.

Дисертационният труд е с обем 156 страници, от които 152 стр. основен текст. Състои се от увод, три основни глави, заключение, списък с основните научни постижения с приносен характер, библиография на използваните източници,

Докторантът е отчислен с право на защита със заповед, считано от 05.04.2024 г.

Защитата на дисертационния труд ще се проведе на 27.06.2024 г. от 13:00 часа, зала „Научни съвети“ 2032^A на УНСС, град София на открито заседание на научно жури в състав:

Вътрешни членове:

1. доц. д-р Георги Бисеров Николов
2. проф. д-р Камен Димитров Петров

Външни членове:

3. проф. д. н. Петър Борисов Борисов
4. проф. д-р инж. Димитър Салтиров Димитров
5. доц. д-р Ваня Атанасова Василева

Резервни членове:

1. доц. д-р Николай Иванов Цонков
2. проф. д-р Галина Георгиева Куртева

Материалите по защитата са на разположение на заинтересованите лица в Дирекция „Наука“ и на интернет страницата на УНСС, гр. София – <http://www.unwe.bg>

I. ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Актуалност и значимост на изследваната тема

Актуалността и значимостта на избраната дисертационна тема се обуславят на първо място от обективните реалности в глобалната икономика и регионалното развитие. Регионите са основен обект на целенасочено въздействие от страна на правителствата и просперитетът им е от първостепенно значение в националните и европейските стратегии за развитие. В търсене на релевантни средства за подобряване на социалните и икономическите показатели в регионите постоянно се апробират нови, модерни подходи и форми на регионална политика.

Към тези съвременни форми за развитие на регионите и техните икономики могат да се причислят клъстерите, научно-изследователски лаборатории и други форми на коопериране и сътрудничество с широко участие и взаимен интерес. Те съчетават иновации с натрупан опит, при което в регионите се създават устойчиви бизнес мрежи. Практическата значимост на темата произтича от сложността на симбиозата между отделните фирми, държавните органи и неправителствените форми на гражданско участие. Доскоро в науката и практиката основно се разглеждаха формите на публично-частното партньорство (ПЧП) и сътрудничество като значим индикатор за отвореността на една икономика. Днес на всички равнища действа факторът конкурентоспособност, а научните идеи и добрите практики са призвани да решават комплексните въпроси на социално-икономическото развитие, с които да се преодоляват дисбалансите в регионите.

2. Обект и предмет на изследването

ОБЕКТ на изследване е развитието на регионите, в контекста на функциониране на малките и средни предприятия (МСП) и тяхното въздействие върху тях. Изследвани са социално-икономически процеси в регионалното развитие и въздействието върху регионите на България в резултат на влиянието от провежданите политики за повишаване на конкурентоспособността през периода на членството ни в ЕС. Освен това някои инициативи, произтичащи от други политики, се включват в регионалното измерение, като поставят акцент върху науката и технологиите, политиката към предприятията и важността на регионите (например концепциите за регионална иновационна система).

ПРЕДМЕТ на изследване са конкурентоспособността, иновациите и дигиталните решения за предприятията, като съвременна форма за икономическо и териториално развитие. Изследвани са комплексните въпроси, свързани със създаването, развитието, ролята и мястото на малкия и среден бизнес в България. Създаването на жизнена конкурентоспособна среда у нас е икономически и политически приоритет, а оценката на досегашното му изпълнение и бъдещите опции за развитие са от съществена важност за преодоляването на неравенствата между регионите.

3. Цели и задачи на дисертационния труд

ЦЕЛ НА НАУЧНОТО ИЗСЛЕДВАНЕ

Основната цел на дисертационния труд е да покаже значението, ролята и влиянието на малкия и среден бизнес като съвременна форма за развитието на регионите и преодоляването на негативните дисбаланси в България. В изпълнение на така формулираната цел се прави анализ на МСП, за да се установи степента на тяхната икономическа активност и способността им да въздействат ефективно върху регионалното развитие.

За реализиране на посочената цел са поставени следните изследователски задачи:

Да се извърши теоретичен обзор и да се изведат методологически постановки относно конкурентоспособността в пространствен аспект.

Да се анализира и оцени нормативната рамка, регламентираща развитието на малкия и среден бизнес в контекста на регионалното развитие.

Да се обобщи и анализира натрупаният теоретичен и практически опит, свързан с функционирането и конкурентоспособността на МСП.

Да се проведе емпирично изследване с анкетна карта, за да се провери способността на МСП да се интегрират в регионалната икономика.

Да се очертаят насоките и възможностите за развитие на конкурентоспособната среда в България и преодоляването на дисбалансите на регионите.

4. Основна изследователска хипотеза

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ТЕЗА

Авторът на дисертационния защитава тезата, че дисбалансите в регионите могат да бъдат преодолявани чрез внедряване на иновации, дигитализация на бизнес процесите и създаване на конкурентна среда за предприятията в България, което от своя страна ще създаде благоприятни условия за социално-икономическо развитие на регионите за планиране от ниво NUTS 2.

5. Методология на изследването

Комплексният характер на разглеждания обект и целта на изследването изискват интегрирано използване на съвкупност от подходи и методи. Теоретико-методологичната част на дисертационния труд се основава на задълбочен контент анализ на европейското и националното законодателство и установените практики в областта на създаването, развитието и цялостното подпомагане на малки и средни предприятия (МСП).

В методологичен план разработката се основава на методи на изследване, като анализ и синтез, абстракция и обобщение, индукция и дедукция; използвани са историческият, формално-логическият и сравнителният подход; статистика, анкетно проучване и SWOT анализ. Сред основните инструменти, чрез които се решават изследователските задачи и се доказва основната теза са преглед и обобщение на литературни източници, експертни оценки и теренни проучвания на работата на МСП в България.

В научното изследване се представят дефиниции на термини и понятия, свързани с характеризирането на конкурентоспособността на бизнес организацията. Нарастващата конкуренция, глобална и регионална, както и динамиката на изменящата се конкурентна ситуация налагат търсенето и намирането на такива управленски решения, които

генерират по-успешно представяне на фирмата на пазара спрямо преките ѝ конкуренти. Това предопределя извеждането на преден план управленската концепция - теория на конкуренцията.

Информационното осигуряване на анализа в дисертационната работа се основава на проучването на монографии, студии, стадии и доклади на български и чуждестранни автори в областта на икономическата теория, управлението, регионалната икономика и конкурентоспособност. Използвани са множество методологически и методически документи на Европейския съюз, нормативни актове на европейското и българското законодателство, работни доклади и становища на европейски управляващи институции, резултати от проведени специализирани проучвания, тематични справочни издания и речници, както и информация от официални интернет източници на европейски и български административни органи.

II. СТРУКТУРА И СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Съдържанието на дисертационния труд е представено в следната последователност:

СЪДЪРЖАНИЕ:

ГЛАВА I. ТЕОРЕТИЧНИ И МЕТОДОЛОГИЧНИ ПОСТАНОВКИ НА РЕГИОНАЛНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ ...Error! Bookmark not defined.

1.1. Същност, значение и основни функции на конкурентоспособността ... Error! Bookmark not defined.

1.2. Характеризиране на релацията напредък - упадък на регионите.. Error! Bookmark not defined.

1.3. Модели за изграждане на регионална специализация за малки и средни предприятия (МСП)..... Error! Bookmark not defined.

ГЛАВА II: ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО И АКТУАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯError! Bookmark not defined.

2.1. Държавни политики за структуриране и развитие на МСП в България Error! Bookmark not defined.

2.2. Основни трудности при функционирането на МСП в България..... 15

2.3. Емпиричен анализ на получените резултати от направеното проучване Error! Bookmark not defined.

ГЛАВА III: НАСОКИ И ПРЕПОРЪКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА И ОБЩЕСТВОТОError! Bookmark not defined.

3.1. Внедряване на дигитализация в дейността на МСП..... Error! Bookmark not defined.

3.2. Повишаване на ефективността от реализирането на държавните политики и стратегии Error! Bookmark not defined.

3.3. Насоки за преодоляване на регионалните дисбаланси чрез внедряване на дигитални решения за бизнеса..... Error! Bookmark not defined.

ЗАКЛЮЧЕНИЕError! Bookmark not defined.

**ОСНОВНИ НАУЧНИ ПОСТИЖЕНИЯ С ПРИНОСЕН ХАРАКТЕР Error!
Bookmark not defined.**

БИБЛИОГРАФИЯError! Bookmark not defined.

III. КРАТКО ИЗЛОЖЕНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

В увода авторът обосновава избора си на тема, в контекста на нейната актуалност и значимост. Дефинирани са основните цели и задачи на изследването, както и работната хипотеза на изследването. Направена е характеристика на обекта и предмета на изследването, както и на използваните методи и подходи за реализиране на изследването. Представени са също основните информационни източници и ограничителната рамка.

ГЛАВА ПЪРВА ТЕОРЕТИЧНИ И МЕТОДОЛОГИЧНИ ПОСТАНОВКИ НА РЕГИОНАЛНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ

Конкурентоспособността може да се разглежда като комплексна и многопластова концепция, която включва способността на фирма, регион или държава да се справи успешно на международния пазар. Според автора тя не се ограничава само до цената на продуктите или услугите, а включва и други аспекти като качество, иновации, маркетинг, ефективност на производствените процеси, управление на човешките ресурси и т.н.

В рамките на една фирма, конкурентоспособността може да бъде разбрана като способността ѝ да предлага продукти и/или услуги, които отговарят на нуждите и предпочитанията на клиентите като същевременно се постига конкурентно предимство пред конкурентите. Авторът твърди, че за една държава или регион, конкурентоспособността означава способността ѝ да привлича инвестиции, да развива своята икономика и да създава благоденствие за своите граждани.

1.1. Същност, значение и основни функции на конкурентоспособността

Конкурентоспособността е от съществено значение за икономическия растеж и благосъстоянието на обществото. Поддържането на висока конкурентоспособност е свързано с редица положителни ефекти като увеличаване на производителността, създаване на нови работни места, привличане на нови инвестиции, поддържане на местни такива и подобряване на жизнения стандарт. В същото време, ниска конкурентоспособност може да доведе до загуба на пазарни позиции, намаляване на икономическия растеж и увеличаване на безработицата, допълва авторът.

Дефинирането на регионалното развитие чрез държавно субсидиране на бизнеса, дейностите в публичния сектор, инфраструктурата, отстъпва място на новаторски и съвременни подходи.

Майкъл Портър¹, един от водещите изследователи и теоретици в изследването на конкурентоспособността посочва, че националните правителства следва да подобряват бизнес средата, да създават условия и стимули за промяна и напредък, а не да осигуряват „помощ“, която на практика спъва конкурентоспособността, спира иновациите и забавя повишаването на производителността. Според него успехът на компаниите следва да се основава на стратегии за подобрене и иновации, върху готовността да се конкурират, както и върху реалистичното разбиране за националната среда и пътищата, по които могат да я усъвършенстват. Налагат се концепции за развитие на територията, свързани със системите за иновации, бизнес мрежите, регионалните клъстери. Те се базират на идеите за обвързаност, партньорство, а изграждането на конкурентни предимства зависи от способността и капацитета на регионите да откриват и прилагат нови форми на организация. Чрез тях трябва да се стимулира производството, разпространението, използването на знания, достъпът до информация и трансфера на иновации². Портър твърди също, че освен чрез тези показатели, конкурентоспособността трябва да се разглежда като способността на една страна да бъде възможно най-производителна, което определя доколко тя може постоянно да подобрява стандарта на живот на населението си.

За държавите и регионите, конкурентоспособността е важен фактор за привличане на чуждестранни инвестиции и за устойчиво развитие. Авторът казва още, че наличието на конкурентоспособни фирми и индустрии в дадена област може да създаде благоприятна бизнес среда, която привлича нови инвестиции и стимулира иновациите и растежа.

Успешната борба с конкурентите най-често се свързва с понятието конкурентоспособност. Значимостта на това понятие се свързва и с извеждането му на преден план като приоритет на страните от ЕС по време на Лисабонската среща през 2000 г. за повишаващата се конкурентоспособност на фирмите³.

Конкурентоспособността се разглежда като превъзходство в някакво съперничество или притежаване на свойства, качества, умения, които дават преимущества на фирмата, т.е. фирмата е конкурентоспособна на пазара само в случаите, в които може да си подсури отличително предимство пред конкурентите и впоследствие да го съхрани.

Има два вида изследователи на понятието⁴, като разделянето им в две групи е на база подхода, по който го възприемат, а именно:

- като явление - конкурентоспособността не е вътрешно присъщо качество на фирмата, а е субективна оценка на потребителя за това доколко ценен за него е нейният продукт;

- като характеристика - конкурентоспособността е способността на фирмата да побеждава своите конкуренти, т.е. това е способността на продавачите бързо и ефективно да реагират и да се приспособяват към изискванията на външните пазари и да удовлетворяват потребностите на купувача преди, по време на и след покупката.

¹ Портър, М. Конкурентно предимство на нациите, изд. „Класика и стил“ ООД, С., 2004, с.35

² Портър, М. Цит. произв., с.48

³ Лисабонска стратегия (ОJ С, С/184, 06.08.2009, р. 30, CELEX: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52008IP0057>)

⁴ Конкурентоспособността като многопластова и динамична категория е изследвана от внушителен брой автори, сред които класици като Д. Рикардо, Дж. С. Мил, Дж. Робинсън, Дж. М. Кейнс, П. Хайне, А. Ф. фон Хайек, О'Фарел, М. Портър и др., както и съвременни изследователи в лицето на Митко Димитров, Росица Чобанова, Младен Велев, Иван Ангелов, Манол Рибов, Йосиф Илиев, Годор Ненов, Георги Мишев и др. Цит. по Щерев, Н. Изследване на фирмената и продуктова конкурентоспособност на българската индустрия, Научни трудове, бр.3/2012, ИК-УНСС, С., с. 98-101

Авторът заключава, че конкурентоспособността е свойство на субекта на пазарни отношения да излезе на пазара с присъстващите конкуриращи субекти. Тоест под конкурентоспособност следва да се разбира характеристика на индустриалната фирма, изразяваща равнището на придобитото от нея трайно и защитимо предимство спрямо това на другите участници за избрания целеви продуктов пазар.

Едно от изходните понятия, вложено в разбирането за конкурентоспособността, е конкурент. Тук също се обособяват два основни подхода в разбирането му: пазарна и отраслова конкуренция.

1.2. Характеризиране на релацията напредък - упадък на регионите

Територията е хуманизирано пространство или исторически синтез на създадените взаимовръзки между човека и природата⁵. Тя представя природните елементи и човешкото присъствие, което се характеризира с определени дейности, нужди, култура и стремежи.

Концепцията за територията включва съдържанието от развитие на взаимовръзки между човек и природа, които се изразяват в обособяване на пространство от физически и социално-икономически процеси, като се имат предвид и процесите на популация, завладяване на терени, производство, административно управление, политика, инфраструктура, създаване на мрежа от взаимовръзки.

Регионалните системи са специфичен вид териториални конструкции, които имат собствена вътрешна сила и се характеризират като общности от унифицирани фактори, които имат предимно социално-икономическа същност. Към унифицираните фактори могат да се добавят и такива с исторически, социално-демографски и политически характер.

Регионалните системи⁶ са общности от природно-физически и социално-икономически елементи, които се проявяват с физически и антропогенни компоненти и реагират помежду си, като си взаимодействат в посока на единство и сближаване за постигане на общи споделени цели.

Всяка от регионалните системи се характеризира със специфичен набор от дейности и сектори, на практика трудно биха се срещнали регионални системи с напълно идентична структура. Във всички случаи регионалните системи функционират в рамките на определена национална система, която от своя страна може да се представи като комплекс от взаимосвързани регионални системи от различен вид и ранг. Функционирането на регионалните системи трябва да съответства на общите цели на националната система. Всяка регионална система е тясно свързана с националната икономическа система чрез общата парична единица, националния пазар, транспортната, енергийната и информационната мрежа. Върху територията на регионалните системи въздейства и провежданата политика за регионално развитие.

В границите на Европейската общност, в съответствие с националната и регионалната специфика, се наблюдава изключително разнообразие от видове региони. Основните фактори, оказващи съществено влияние върху тяхното формиране, могат да бъдат групирани както следва⁷:

⁵ Шишманова, М., Регионално развитие и териториално планиране. Теория и методология на изследванията, Благоевград, 2010, с.130

⁶ Владимирова, К. и кол., Прогнозиране и стратегическо планиране, ИК-УНСС, С., 2012, с.212-213

⁷ Регламент (ЕО) № 176/2008г. от 20 февруари 2008 г. за изменение и допълнение на Регламент (ЕО) № 1059/2003 г. за Общата класификация на териториалните единици за статистически цели (NUTS), прилагана от ЕВРОСТАТ за регионите в ЕС

Природни, като най-важни са: релеф, полезни изкопаеми, хидро-климатични условия, почвено разнообразие, животински и растителен фонд;

Обществени (социално-икономически), с най-голяма тежест сред тях са: историческото развитие на региона, човешките ресурси, стандарт на живот, селищната мрежа, производствената, транспортната, социалната и пазарната инфраструктура и участието на региона в националното и международното разделение на труда;

Географско положение и екологично състояние - важни фактори, които са обособени в отделна група, тъй като по специфичен начин свързват в единство природно-ресурсния потенциал и разнообразните обществени процеси на територията.

Всички районообразуващи фактори действат взаимосвързано в единна система и определят цялостния облик на всеки регион.

Процесът на разделяне на територията на страната, разгледан в историческа перспектива, се характеризира с възприемането ѝ в различните периоди (вкл. и преди 1989 г.) на множество управленски решения, част от които успяват да просъществуват твърде кратко⁸. На практика появата на диспропорциите в отделните региони на дадена страна е сложен процес, който налага нуждата от целенасочена държавна политика. Той е обусловен от един или повече ключови индикатори или е следствие от протичащите политически, административни, икономически и културни процеси в страната. Повечето научни публикации⁹ на тази тематика са свързани с анализ на отделни фактори, които оказват влияние върху динамиката на проблемите във времеви хоризонт. Регионите представляват сложни системи, икономически и административни структури във всяка страна. Предприетите мерки за тяхното развитие и растеж са резултат от успешните или неуспешни политики, които националното управление е провело и продължава да провежда.

1.3. Модели за изграждане на регионална специализация за малки и средни предприятия (МСП)

Функционалният подход към МСП налага да се характеризира тяхната нормативна база, да се определят кои са обектите и субектите в сложната система от отношения, как са регулирани правоотношенията на участниците в сложните бизнес мрежи.

Един от основните правни източници, които оказват силно влияние върху МСП е Законът за защита на конкуренцията (ЗЗК)¹⁰. Той има за цел да осигури защита и условия за разширяване на конкуренцията и на свободната инициатива в стопанската дейност. По този начин пряко ще доведе до разширяване броя на участниците в МСП, защото урежда защита срещу споразумения, решения и съгласувани практики, злоупотреба с монополно и господстващо положение на пазара и всякакви други актове и действия, които могат да доведат до предотвратяване, ограничаване или нарушаване на конкуренцията в страната и/или да засегнат търговията между държавите членки на Европейския съюз, както и срещу нелоялна конкуренция или злоупотреба с по-силна позиция при договаряне.

⁸ Напр. неформалното обособяване на 8 икономически райони – вж. Генешки, М. „Регионална икономика, изд. Тракия-М, С., 2002, с. 213-281 или административното обособяване на 9 териториални области – Бургаска, Варненска, Ловешка, Михайловградска (дн. Монтана – бел. авт.), Пловдивска, Разградска, Софийска, Хасковска и София-град; УКАЗ № 2704 за определяне на броя и границите на областите, общините, които се включват в тях, както и техните административни центрове, обн. ДВ. бр. 67 от 28 август 1987 г.

⁹ Сборник доклади от кръгла маса на тема: „Статистически измерения на регионалните различия и неравенства между Северна и Южна България“, Академично издателство „Ценов“, Свищов, 2020

¹⁰ Закон за защита на конкуренцията. – Обн. ДВ. бр.102 от 28 Ноември 2008г., изм. и доп. ДВ. бр.56 от 24 Юли 2015г.

Законът урежда и контрола върху концентрациите между предприятия. Негови субекти са:

предприятия и сдружения, които извършват дейността си на територията на Република България или извън нея;

държавни органи, включително органи на изпълнителната власт и на местното самоуправление;

предприятия, на които държавата или общината е възложила извършването на услуги от обществен интерес;

физически лица, извършват или съдействат за извършването на нарушения по този закон.

Необходимостта от ясни правила на територията на Европейския съюз, които да уреждат възлагането на договори за концесия, се налага за предотвратяването на правна несигурност и пречки пред свободното предоставяне на услуги, което пък на свой ред води до нарушаване на функционирането на вътрешния пазар. Така част от икономическите субекти са лишени от правата си на вътрешния пазар и пропускат стопански възможности, а публичните органи не винаги успяват да използват най-добре публичните средства, за да могат гражданите на Съюза да ползват качествени услуги на най-добри цени. Адекватната, гъвкава и добре съобразена с икономическата обстановка правна рамка за възлагането на концесии би имала положителен резултат върху всички субекти на икономиката на страните-членки на ЕС и ще осигури правна сигурност, благоприятстваща публичните инвестиции в инфраструктура. Подобна правна рамка би довела и до допълнително отваряне на международните пазари за обществени поръчки и за насърчаване на световната търговия. Правните норми, приложими за възлагането на концесии, следва да бъдат ясни и прости. Договорите за концесии представляват важни инструменти за дългосрочното структурно развитие на инфраструктурата и стратегическите услуги, като допринасят за нарастването на конкуренцията на вътрешния пазар, дават възможност за използването на опита на частния сектор и съдействат за постигането на ефикасност и иновации.

МСП като основна предпоставка за създаването на конкурентни предимства на отделни страни е „най-ефективният мащаб, при който се създава конкурентно предимство на „регионално ниво“¹¹. Опитът на успешните световни икономики показва, че те могат да са конкурентоспособни, малки фирми, които си съдействат и конкурират на ниво регион. Основната причина за развитието на МСП е появата на гъвкава специализация, която дава на фирмите и организациите способността да комбинират преимуществата на по-малкия размер, по-гъвкавото производство с глобални икономии от мащаба, свързани с вътрешнофирмените връзки.

¹¹ Roy Green, Phillip O'Neill. What makes global regions, <http://www.newcastle.edu.au/>

Източник на конкурентно предимство	Приложение
<p>Повишена производителност на труда</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Достъп до по-добри служители:</i> <ul style="list-style-type: none"> Специализирани умения Приспособяване чрез опит Гъвкавост на местния трудов пазар • <i>Достъп до подобрени запаси чрез:</i> <ul style="list-style-type: none"> Специализирани вериги за снабдяване По-ниски инвентарни цени По-малко забавяния на доставките Предсказуеми цени и уговорки Технологично осведоменост • <i>Достъп до специализирана информация (вградена в личността, общността и икономическите връзки) за:</i> <ul style="list-style-type: none"> Пазари Технология Конкурентни стратегии • <i>Допълнителни – базирани на:</i> <ul style="list-style-type: none"> Взаимна зависимост Повишаване зависимостта от качеството Поддръжка на критична маса за привличане вниманието на купувача • <i>Институционално присъствие:</i> <ul style="list-style-type: none"> Успешно привличане на капитали за стимулиране на образованието и друга специализирана инфраструктура Критична маса за създаване на добро образование, инфраструктура, центрове за качество, лаборатории и т.н. • <i>По-добра мотивация и измерване на труда:</i> <ul style="list-style-type: none"> Стимули чрез местна гордост и идентичност Възможност за незабавно сравнение на резултатите от труда и обратна връзка

<p>Висока склонност за създаване на иновации</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>По-добрите пазарни прогнози позволяват:</i> Идентификация на нуждите на клиента и тенденциите Местна визия за иновации в производството, маркетинга и услугите • <i>Синхрон между идентичността на търговската марка и на мястото:</i> Преданост на купувача към местните производители По-ниски разходи за навлизане на пазара • <i>По-нисък разход при експериментиране:</i> Сътрудничество Достъп до местните иновационно ориентирани институции Осведоменост за качеството, което се изисква • <i>Интерактивни изследователски подходи:</i> Между иноватори, предприемачи и доставчици Между публични и частни фирми и институции Чрез бърз достъп до „мълчаливо“ знание
<p>Засилващи се темпове на формиране на нови бизнеси</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>По-нискорискова среда за нови фирми чрез:</i> Достъп до предварително съществуваща база данни за клиенти Достъп до доставчици Институционална подкрепа Местни условия за създаване на стратегии за поемане на риск • <i>Основаване на местни институции за рисков капитал:</i> Поддръжка на местната критична маса от нови венчъри Мерки за подкрепа на местните стартиращи предприемачи По-висока „успеваемост“ на бизнеса • <i>Поддръжка на „вратички“ за положителна обратна връзка поради:</i> Наблюдаеми минали практики Одобрение на рискови стратегии Включване в мрежата на наложил се производител

Източник: Green, Roy, Phillip O'Neill. What makes global regions, <http://www.newcastle.edu.au/>
(адаптация на автора по текстовете на: Портър 1988, Тейлър 1999, Ашейм и Айсаксин 1997, Малмберг и Солвел 1997 и др.)

Характеристиките (поотделно и като система) очертават контекста, в който националните фирми се раждат и конкурират в наличието на ресурси и умения, необходими за спечелването на конкретно предимство в дадена индустрия; информацията, определяща кои възможности ще се възприемат и посоките, в които ресурсите и уменията ще се възприемат; целите на собствениците, мениджърите и

служителите, включени и осъществяващи конкуренцията, и най-важното - натискът върху фирмите да инвестират и правят нововъведения.

ИЗВОДИ ОТ ПЪРВА ГЛАВА

След въвеждането и изясняването на основните понятия и обобщаването на съществуващите теоретични и практически подходи към конкурентоспособността и нейното регионално измерение, можем да очертаем определен кръг въпроси, при чието решаване следва да се отчитат процесите на глобализация и регионализация, зависимостта на националната икономика от степента на интеграция. При самостоятелното функциониране на териториалните системи следва да се отчитат тенденциите при осъществяването на наднационални концепции и стратегии за развитие и растеж. В областта на конкурентоспособността могат да се формулират следните изводи и заключения:

Първо, обобщените резултати от проучването на теорията и практиката на конкурентоспособността дават основание да се твърди, че са създадени условия (нормативни, институционални, административни, системни и др.) за постигане на положителен ефект от икономическото и териториалното развитие на МСП.

Второ, националният обхват на анализирания въпрос и преобладаващите формални подходи към изследването на конкурентоспособността определят насоките на анализа на теорията за конкуренцията към приноса ѝ за развитието на регионите в България, които са изоставащи в икономическо отношение.

Трето, след изясняването на основните подходи и утвърдените определения за понятието „регионална конкурентоспособност“, на основата на научните изследвания и доклади и европейските институции, авторът на дисертацията ще възприема в своята работа дефинирането на регионалната конкурентоспособност, определяйки я като „способност на регионалната икономика да оптимизира своите местни активи, за да се конкурира и да просперира в националните и световните пазари и да се адаптира към промените в тези пазари“.

ГЛАВА ВТОРА ИЗСЛЕДВАНЕ НА РАЗВИТИЕТО И АКТУАЛНОТО СЪСТОЯНИЕ НА МАЛКИТЕ И СРЕДНИ ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ

В тази глава авторът на настоящата дисертация изтъква значението на конкурентоспособността от гледна точка на икономическото развитие на регионите¹². В много икономики се появява индустрия, която има икономическа зависимост и съответно се организира около някакъв особен природен ресурс, пазарни нужди или местни умения¹³.

Съвременните индустрии се формират чрез разпространяване и прехвърляне на знания, умения, опит и др. Промислените производства надолу по веригата се развиват, за да се възползват от доставките, приносите и т.н. Това не означава, че феноменът за клъстериране в региона е налице във всички отрасли или дори в повечето (всъщност географският профил на различните отрасли варира широко), но това е важна част от икономическия пейзаж¹⁴. Този възглед е подкрепен и от автора на дисертационния труд,

¹² Сивков, Цв., Координацията - метод при осъществяването на централизацията и децентрализацията в държавното управление. Унив. изд. "Св. Кл. Охридски", С., 2013, стр. 61

¹³ Тодорова, Ст., Различия и сближаване между регионите при провеждането на модерна селскостопанска политика в България, Акад. изд. на Аграрния унив, Пловдив, 2014, стр. 132-136

¹⁴ Николов, Г., Държавни политики и стратегии за регионално развитие. ИК-УНСС, С., 2016, стр. 53

според който регионите в България, създали и развили определени политики за по-високи темпове на икономиката

На практика регионалното сътрудничество е предварителна подготовка за поемането на по-големи отговорности на членството в ЕС и България може да окаже безценна помощ в тази насока. То е в основата на функционирането на ЕС и за наличието на подобни отношения.

Този проблем прави необходимостта от анализ още по-актуална, имайки предвид обстоятелството, че структурните фондове са основен източник на финансиране на проекти с локално, регионално и международно значение. Прилагането на иконометрични анализи осигурява достоверна емпирична верификация на икономическата теория, като използва математическите модели, преобразувайки ги във форма, позволяваща количествена оценка на техните параметри, на основата на данните за показателите, за които тази теория се отнася. За разрешаването на подобни проблеми са разработени и специални методи на анкетни проучвания и иконометричен анализ, както и тестове за проверка на изискванията на математическата статистика.

2.1. Държавни политики за структуриране и развитие на МСП в България

Проучването на държавната политика в областта на малките и средните предприятия обръща внимание на специализираната рамка за развитие на малките и средните предприятия като - стратегии, програми, закони. Друга важна постановка е оценката и административната и регулаторна среда за развитие на малките и средни предприятия с акцент върху регулаторните режими, защитата на конкуренцията, достъпът на малките и средните предприятия до обществени поръчки. Трябва да се обърне внимание и на Европейската политика на сближаване, която има за цел да се намалят различията в благосъстоянието на регионите в Европа. Тя е насочена към инвестиции в регионите, градовете и реалната икономика с цел стимулиране на растежа и създаването на работни места. В нейните рамки се предприемат мерки за борба с изменението на климата, преодоляване на зависимостта от вноса на енергия и намаляване на бедността и социалното изключване. Подпомагането на МСП е основен приоритет на политиката на сближаване. Всяка държава от ЕС отговаря за управлението на средствата за сближаване на своята територия.

В контекста на икономическа интеграция и глобализацията става все по-очевидно, че твърде малко бизнес организации, включително и големи по своя мащаб и пазар предприятия, днес не могат да се развиват със собствени сили. Знанията и иновациите, които клъстерните мрежи предоставят на своите членове трябва да запазят и укрепят тяхната конкурентоспособност на пазарите в конкретните регионите. Това с особена сила се отнася за малките и средните предприятия. „Взаимодействие чрез учение“, „ученето през целия живот“ и процесите на социалното и културното взаимодействие в „мрежата“ се превръщат в движеща сила като механизъм, който подкрепя възможностите за прилагане на иновативните политики и стратегии на фирмите. Именно в този смисъл подкрепата на МСП като самоорганизиращи се и динамични структури могат да осигурят по-голяма степен на свободния поток от информация и данни за създаването на конкурентни предимства на регионалната икономика и устойчивото развитие.

Ролята на териториалните администрации, подкрепящи новите процеси на „интелектуализация“ на фирмите, придобиват важно значение. Тя се обуславя от аргументите, свързани с „нетърговските взаимоотношения“ в контекста на публично-частните интереси, и дава основата за активна обмяна на информация и съвместна дейност, основаващи се на взаимно доверие. Във връзка с това „взаимодействието чрез ученето в мрежата“ като нов механизъм се проявява все по-отчетливо както във и около

фирмите, така и вътре и около регионите. В тези нови процеси на обединяване редица други организации и институции играят важна роля при определянето на фирмените иновационни стратегии - технически и технологични центрове, консултанти, научни организации и висши училища, местната общественост, работодателските организации и др. В последно време дори се налага терминът „обучаващ се регион“ или „регион на знанието“¹⁵, където съществува самостоятелна иновационна политика. Специфична характеристика на тези региони е синергията на кооперирането и партньорството, което дава допълнителни възможности за производствения сектор и където обществената атмосфера благоприятства това взаимодействие.

Краткият преглед на повечето от прилаганите в момента политики (независимо дали на местно, национално или европейско равнище) показва, че осведомеността за ролята на иновациите като ключов фактор за икономическо развитие нараства заедно с разбирането за иновациите като феномен, произтичащ от активното използване на резултатите от научно-развойната дейност. Еволюцията е видима и в промяната на парадигмата, която се среща в редица анализи. При това технологиите и иновациите са разбирани като съществени ендеогенни фактори за местното икономическо развитие. Концепцията за иновациите като интерактивен процес е в основата на тази еволюция и нейното „вплитане“ в провеждането на регионалните политики за растеж и заетост, с която да допринесе за по-добра социална и културна среда на жителите на местността.

Иновациите се инициират и реализират на регионално равнище и именно там е главното предизвикателство за създаването на подходящата бизнес среда, която да ги подкрепя. В този смисъл премахването на административните бариери, осигуряването на подходящи стимули, подкрепянето на експерименталните дейности на фирмите и създаването на приемливи платформи за комуникация между индустрията и науката са едни от основните компоненти на регионалната иновационна политика.

Интерактивното разглеждане на иновациите и технологиите е свързано с подобряването на капацитета на икономическите субекти да развиват връзките вътре и извън фирмата с оглед по-добрия достъп. Също така иновациите се използват при осъществяването на бизнес планирането и провеждането на фирмената политика. По този начин те могат да изградят стратегическото си поведение спрямо иновациите и технологиите.

2.2. Основни трудности при функционирането на МСП в България

Една от основните научни задачи, които авторът си поставя с това изследване е да се идентифицира основните групи проблеми, които затрудняват малкия и средния бизнес и МСП в България. Той разглежда проблема в условията на преход и цели върху основа на съпоставка на различни становища да оформи конкретни възгледи на политиката за преодоляването им. Идентификацията на проблемите на малкия и средния бизнес може да се осъществи преди всичко в две направления: върху основата на специални статистически и теоретични изследвания и на базата на данни от различни анкетни проучвания¹⁶. Конкретните проучвания обаче може да се направят в различни

¹⁵ Цонков, Н. Развиващи се региони и пазари. София: УННС, 2016.

¹⁶ Вж. Тодоров, К., М. Балтов, К. Коларов, А. Желязков и др.. Резултати от изследването на холандския ЕИМ, проведено в България като изследователски проект “Развитие на предприемачеството и дребния бизнес в България” (1993-1995). София: ЕСБИД-УНСС. Две изследвания на частния бизнес са проведени по единна методика през 1991 г. и 1997 г. от групата по социология на бизнеса при СУ ”Св. Кл. Охридски”. (Вж. Цв. Давидков, Икономика, бр. 2- 10, 1998, поредица “Предприемачество и малък бизнес”. Трето изследване “Малкият и среден бизнес в България” е проведено от Съюза за стопанска инициатива на гражданите през 1996. Вж. “Развитие на МСП в България”, София, “Информа Интелект” ООД, 1996, с. 9.)

плоскости в зависимост от целите и задачите, които си поставя едно или друго изследване. Може да се обособят следните направления за идентифициране на проблемите:

Първа категория. От гледна точка на равнището, на което се проявяват.

Свързани с дейността на отделното предприятие;

Възникващи на браншово (отраслово) равнище;

Възникващи на макроравнище.

Дейността на отделното предприятие е зависима от обективни за нея фактори, определящи специфичната браншова ситуация и отнасящи се до общите условия на средата, в която функционират. Например, стесненият вътрешен и външен пазар се възприема като ключов фактор, влияещ както върху цялостното функциониране на малкото или средното предприятие, така и върху някои съвсем конкретни и по-частни въпроси (напр. по-високите изисквания на банките спрямо осигуреността на отпусканите кредити, които трябва да компенсират ниската им ликвидност).

Втора категория. От гледна точка на характера на идентифицираните проблеми, се разграничават няколко по-важни проблемни сфери (икономически, политически, правни, управленско-организационни, социални, етични и т.н.). Преплитането на различните аспекти на проблемните ситуации, с които се сблъскват МСП, прави едностранчивите решения неефективни. Доброто законодателство, например, само по себе си не може да заработи, ако е деформирана икономическата мотивация на стопанските субекти, ако е поставена под въпрос легитимността на управляващия елит, или ако държавната администрация е тромава и бюрократизирана.

Трета категория. От гледна точка на техния обхват и източник, проблемните ситуации могат да се определят като:

Местни;

Регионални;

Национални;

Наднационални (глобални).

Адекватното локализиране на обхвата на проблемните ситуации очертава алтернативните начини за въздействие, институциите, които могат да повлияят върху решаването им, както и възможностите и ограниченията на предлаганите решения.

Четвърта категория. В зависимост от съдържателната и функционалната характеристика на идентифицираните проблеми те се групират преди всичко в няколко тематични сфери:

Финансирането и кредитирането на МСП;

Взаимоотношенията на МСП с държавата;

Данъчно-осигурителната система и държавната политика в тази сфера;

Търговската и митническата политика и др.

Относно идентификацията на проблемите са правени изследвания от Фондацията за развитие на предприемачеството през 1996, 1997 и 1998 г.¹⁷ За тези проучвания е характерно, че подходът и изводите на представителите на различните икономически субекти (собственици на МСП, представители на браншови асоциации, финансови институции, министерства и държавни ведомства) в много случаи е различен при обсъждането на едни и същи въпроси. Други изследвания¹⁸ направени през последните

¹⁷ Вж. Прокопиев, И. и Л. Василев. Предприемачите = между добрите намерения и неясните обещания. - Капитал, № 47, 24-30 ноември 1997, с.32-33. и Павлов, В. Състояние и перспективи за развитието на МСП. Център по качество, производителност и мениджмънт, С., 1999, с. 31

¹⁸ Вж. Дамянов, А. Релация: Гъвкави и твърди бариери пред фирмите - потребност от обучение по предприемачество. - Бизнес управление, 1999, N 4, с.10-19. за проучване направено през 1999 г. от "Център за обучение по предприемачество" към СА "Д. А. Ценов" - Свищов; МСП и

години са фокусирали вниманието си върху определени насоки на проблемите, с които се сблъсква малкия и средния бизнес

2.3. Емпиричен анализ на получените резултати от направеното проучване

В този параграф авторът разглежда философията на дисертационното изследване, парадигмата на комплексния анализ и изборът на коректна изследователска техника. Една от системните задачи е да се определи най-подходящата методология, която да отговори на предварително поставените цели и задачи на проучването, подробно разглеждайки както количествените, така и качествените му аспекти. По своята същност това изследване има за цел да разреши специфични, практически въпроси по темата за образуването на стопанските групи (МСП и бизнес мрежи) и тяхната връзка с регионалното развитие в България. То представлява комбинация от обособени описателни, съотносителни и обяснителни части. Описателната част има за цел да представи в систематичен изглед ситуация, проблем, явление или възприемане на определен казус; корелационният анализ се опитва да открие връзката или взаимната зависимост между два или повече аспекта от наблюдаваната ситуация; обяснителната част изяснява защо и как има връзка между тези два или повече аспекта.

Направен е опит да се рационализират техниките за събиране на данни, както и методите за анализа им. За събиране на първичните данни са използвани въпросници, разпространени по електронен път. На практика това е процес на интервюиране като качествен метод, даващ висока степен на валидността и надеждността. Без съмнение, прагматизмът е подходяща основа за проучването, защото ще предостави възможност да се дадат най-добрите отговори на поставените въпроси. Прагматизмът в науката често е наричан „активно изследване“, което произвежда практически знания за всекидневния живот на човека¹⁹. Фокусът на това изследване има за цел да предложи подходящи препоръки на държавни ръководители, регионални и местни администратори, предприемачи и мениджъри, инвеститори и групи с различни интереси в една от най-динамичните области на съвременното ни развитие - целенасочена регионална политика в подкрепа на смекчаване на регионалните дисбаланси.

Изхождайки от разбирането, че научните изследвания по същество са „логично и систематично търсене на нова и полезна информация за конкретна тема“²⁰, възприетата методология на изследванията следва да определя най-подходящия метод за постигането на ефективност на научния проект. Авторът си задава въпроса, как е уместно да се подходи към приложното изследване, което има за цел решаване на специфични практически въпроси в областта на МСП, политиката за насърчаване на тяхната конкурентоспособност и връзката им с разрешаването на редица проблеми на регионалното развитие.

От фирмите, които разполагат със собствена стратегия за дигитализация 38,5% оценяват въздействието на иновациите върху своя бизнес като „Много добро“, а 33,3% като „Отлично“. Фирмите, които не разполагат с такава собствена стратегия 35,7%

конкурентоспособност. ЦИР, 2001. Агенция Икономика, 2001; Условия за развитие на сектора на микропредприятията в страната(статистически данни), София, НСИ, Пари 2000, МСП в Република България през 1998 година(статистически анализ), НСИ, София, 2000.; Huang, H. and A. Brown. An Analysis and Classification of Problems in Small Business. *International Small Business Review*, 1999, N 1, с. 73-85

¹⁹ Bradbury, R. *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. NY. Springer, 2001, pp. 73

²⁰ Брайкова, Т. *Публичните политики: подходи и методология на изследването и анализа*. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“, 2003, стр. 187

оценяват въздействието на иновациите върху своя бизнес като „Добро“, а 28,6% като „Слабо“.

Таблица 1. Двумерно честотно разпределение на въпрос Фирмата Ви разполага ли със собствена стратегия за дигитализация? и Как оценявате въздействието на иновациите върху Вашия бизнес?

Таблица 1 Фирмата Ви разполага ли със собствена стратегия за дигитализация

		Фирмата Ви разполага ли със собствена стратегия за дигитализация?			T otal
		Да, разполага	Да, разполага частично	Не разполага	
Как оценявате въздействието на иновациите върху Вашия бизнес?	Слабо	7,7%	3,8%	28, 6%	1 2,9%
	Добро	20,5 %	30,8%	35, 7%	2 8,0%
	Много добро	38,5 %	38,5%	25, 0%	3 4,4%
	Отлично	33,3 %	26,9%	10, 7%	2 4,7%
Total		100,0 %	100,0 %	10 0,0%	1 00,0%

Наблюдава се тенденцията, че колкото по-силно е изразена собствената стратегия за дигитализация на фирмата, толкова по-висока е оценката за въздействие на иновациите върху бизнеса. Дали обаче има такава връзка ще покаже Хи-квадрат анализа.

Етап 1:

H0: Между наличието на собствена стратегия за дигитализация и оценката на въздействие на иновациите не съществува обективна връзка;

H1: Между наличието на собствена стратегия за дигитализация и оценката на въздействие на иновациите съществува обективна връзка.

Етап 2:

Проверката на връзката ще се осъществи при риск за грешка от 5%.

Етап 3:

Емпиричната характеристика възлиза на 13,723.

Етап 4:

Критичната област е едностранна.

Етап 5:

Теоретичната стойност при степени на свобода $k = (3-1)(4-1)$ и равнище на значимост $\alpha=5\%$ възлиза на 12,592.

Етап 6:

Таблица 2 Резултат от Хи-квадрат анализа

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2- sided)
Pearson Chi-Square	13,723a	6	,033
Likelihood Ratio	13,698	6	,033

Linear-by-Linear Association	9,950	1	,002
N of Valid Cases	9		
	3		

Равнището на значимост Asymptotic Significance (2-sided) е по-малко от приетия риск за грешка от 5% (Asymptotic Significance (2-sided) = 0% < α = 5%), следователно се отхвърля нулевата хипотеза в полза на алтернативната, която гласи, че между наличието на собствена стратегия за дигитализация и оценката на въздействие на иновациите не съществува обективна връзка. Този извод може да се потвърди с вероятност за сигурност от 95%.

След като връзката е доказана, може да се определи силата на тази връзка с помощта на коефициента на Крамер.

Таблица 3 Резултат от проверка на силата на връзката

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,384	,033
	V	,272	,033
N of Valid Cases		9	
		3	

Той е статистически значим и може да се тълкува. Заема стойност от 0,272 което определя силата на връзката между наличието на собствена стратегия и оценката на иновациите като слаба.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ВТОРА ГЛАВА

Въз основа на обобщените резултати от проведеното анкетно проучване, допълнително получените експертни оценки за състоянието и проблемите в регионалната конкурентоспособност, както и от личните наблюдения на автора на дисертационното изследване са формулирани следните основни изводи и заключения:

Първо, направен е аналитичен обзор на стратегическата рамка за развитие на страната ни до 2030 г., който обследва възможностите за развитие на малките и средни предприятия, които са предвидени чрез инструментариума и механизмите на реализация на целите и приоритетите на стратегиите и програмите в областта на насърчаване на дейността на МСП.

Второ, авторът идентифицира основните групи проблеми, които затрудняват малкия и средния бизнес и МСП в България. Основните въпроси, касаещи малкия и средния бизнес, са структурирани в две направления: върху основата на проведени статистически и теоретични изследвания и на базата на данни от различни анкетни проучвания.

Трето, проведеното емпирично изследване включва събиране, анализ и интерпретация на конкретни данни, които са в резултат на емпирични наблюдения,

експерименти или анкети. Авторът използва различни методи и техники, включително квалификационни интервюта, наблюдения на място и статистически анализи с SPSS. Получените резултати от емпиричното изследване показват връзката между въпросите от анкетното проучване и да аргументират хипотезата на докторанта, че създаването на благоприятни условия за развитие на регионалната бизнес среда подкрепя и влияе върху конкурентоспособността на МСП.

ГЛАВА ТРЕТА

НАСОКИ И ПРЕПОРЪКИ ЗА УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА РЕГИОНАЛНАТА КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТ В КОНТЕКСТА НА ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА И ОБЩЕСТВОТО

3.1. Внедряване на дигитализация в дейността на МСП

Развитието на управленския капацитет и растеж на съществуващите малки и средни предприятия се подкрепя чрез предоставяне на специализирани информационни и комуникационни технологии (ИКТ).

Дигитализация в директен смисъл означава цифровизация, трансформиране на информацията в цифров код. Дигитализацията се използва като по-широко понятие за да дефинира цялостен подход в събиране, обобщаване и координиране на информацията в предприятията и клиентите им, с цел намаляване на разходи, подобряване на качеството на продуктите, на обслужването и на клиентската удовлетвореност.

Дигиталната трансформация е свързана с реинженеринг на процесите в предприятието. Реинженерингът на процесите цели подобряването, преподреждането и отстраняването на неефективните операции, които не носят достатъчно добавена стойност. Дигиталната трансформация решава задачата как да променим процесите и операциите си от гледна точка на новите възможности, които информационните технологии предоставят на предприятията, така че те да допринесат нова и по възможност изключителна добавена стойност за клиентите, партньорите и фирмата в цялост.

Дигиталната трансформация предполага промяна на процеси, преразпределяне на компетенции и генериране на алтернативни модели за развитие на предприятията. Дигиталната промяна включва както генерирането обработването и структурирането на потока на информация, така и на самите процеси на вземане на решения в предприятията.

При разглеждането на източниците авторът се спира само на някои основни характеристики (фактори), тъй като сами по себе си са много обхватни и важни за дейността на фирмата компоненти, за които се изисква много задълбочено проучване и познаване на тематиката на всяко едно от направленията.

Малките и средни предприятия (МСП) са движещата сила на много национални икономики²¹. Те често се сблъскват с по-различни предизвикателства и бариери от големите предприятия и многонационалните компании²². Едно проучване от 2017 г.,

²¹ European Commission (2018). Internal Market, Industry, Entrepreneurship and SMEs. SME definition. Retrieved April 2018 http://ec.europa.eu/growth/smes/business-friendlyenvironment/sme-definition_en;

²² Wadhwa, R. (2012). Flexibility in Manufacturing Automation: A Living Lab Case Study of Norwegian Metal Casting SMEs. *Journal of Manufacturing Systems*, 31, 444-454;

проведено сред производствени МСП в Западна Вирджиния, САЩ, потвърждава желанието и тенденцията тези МСП да внедряват SM²³.

Един задълбочен преглед и анализ на литературата по въпроса²⁴ показва, че много малко проучвания са фокусирани конкретно върху подкрепата за МСП при техния преход към „Индустрия 4.0“ (Industry 4.0). Някои автори²⁵ дори наричат успешните МСП в това направление „МСП 4.0“. Според Европейската комисия МСП могат да бъдат дефинирани като предприятия, които наемат по-малко от 250 служители и имат годишен оборот, който не надвишава 50 милиона евро и/или общ годишен баланс, който не надвишава 43 милиона евро. В настоящата публикация се обсъждат различните възможности и предизвикателства, пред които са изправени МСП при внедряването на Industry 4.0.²⁶ правят анализ на 117 малки производствени фирми във Великобритания и ги групират на базата на степента им на готовност за ИТ-сферата.

3.2. Повишаване на ефективността от реализирането на държавните политики и стратегии

Управлението на инвестициите е базов фактор за повишаване на конкурентоспособността на бизнес организациите. В научната практика са правени множество изследвания и има много теоретични постановки за управлението на инвестициите и иновациите, какво включват и какви са техните компоненти. Предвид решаващата им роля като една от възможностите за повишаване на конкурентоспособността, ще се анализира в общ план какво включват, но за да има истински ефект фирмите трябва да използват специалисти в областта, да се правят множество анализи, да се набавя нужната информация и да имат възможността да посрещнат силно конкурентната среда в тази област.

Първо се обръща внимание на инвестициите, а след това се разглеждат и иновациите, но двата процеса са взаимно свързани. С цел изпълнение на стратегически ориентирания процес е наложително мениджърите да познават основните принципи, върху които се гради мениджмънта:

- 1) Обновяване и инвестиране в интерес на собствениците;
- 2) Комплексност на иновациите и инвестициите - управляване на инвестиционния и иновационния процес като едно цяло;
- 3) Съгласуваност (обвързаност) на решенията;
- 4) Оптималност - търсене на максималната възвръщаемост при дадено равнище на риска или на минимален риск при дадено равнище на възвръщаемост;
- 5) Икономичност - свързан е с оптималността, но тук целта е да постигнат целите с минимална инвестиция;
- 6) Възвръщане (възстановяване) на инвестицията;
- 7) Съобразяване с риска при обновяване на инвестициите;

²³ Wuest, T., Schmid, P., Lego, B. & Bowen, E. (2018). Overview of Smart Manufacturing in West Virginia. WVU Bureau of Business & Economic Research, Morgantown, WV, USA.

²⁴ Механика ISSN 1312-3823 (print) Транспорт ISSN 2367-6620 (online) Комуникации том 19, брой 1, 2021 г. Научно списание <http://www.mtc-aj.com> статия № 2068 III-17

²⁵ European Commission (2018). SME 4.0 — Smart Manufacturing and Logistics for SMEs in an X-to-order and Mass Customization Environment. Retrieved January 2018 from <http://www.sme40.eu>;

²⁶ Dyerson, R., Spinelli, R., & Harindranath, G. (2016). Revisiting IT Readiness: An Approach for Small Firms. *Industrial Management & Data Systems*, 116(3):546-563

- 8) Мениджмънт на иновациите и инвестициите като непрекъснат процес - организиране на отделни отдели, звена във фирмата;
- 9) Мениджмънт по стандарти - спазването на нормативните стандарти (препоръки, ориентири или точни стойности)

Инвестициите са важно средство за подобряване на конкурентната позиция на фирмата. В инвестиционната стратегия е заложена възможността и необходимостта да подпомага създаването на конкуренти предимства.

Разбирането на инвестиционната стратегия се изгражда върху няколко елемента на стратегията: цели; основни направление на инвестиране; главни средства за инвестиране; главни средства за достигане на целите; времева дименсия на стратегията; степен на определеност на стратегията.

Факторите, които влияят върху дефинирането и избирането на инвестиционната стратегия са: обща стратегия на фирмата; частни стратегии (иновационна, производствена, кадрова и др.); конкурентна позиция на фирмата в съществуващите сфери на дейност; характеристики на фирмата, определящи възможностите ѝ за диверсификация; благоприятни възможности за инвестиране в други отрасли; правила за бизнес в съответните отрасли; допускания, извлечени от проучвания и прогнози.

В най-общ план, за да се осъществи инвестиционният процес трябва да има някои основни опорни точки във фирмата.

Първо, наличието на звено за инвестиционна дейност, трябва да се търсят идеи за инвестиране, да се мотивира персоналет да дава тези идеи, след което те да биват пресявани и систематизирани от звеното.

Второ, да се създаде инвестиционен план, като за съставянето на инвестиционен проект е необходимо задълбочено проучване на пазара.

Трето, трябва да се определят целите на проекта и да се съгласуват с общата стратегия на фирмата.

Четвърто, да се определи начинът на изчисление на паричните потоци, определяне на продължителността на икономическия живот, определянето на възвръщаемостта от проекта.

Пето, да се изберат методите за оценяване на проектите, а също така и методите за оценка на риска при инвестиране.

Финансиране на инвестиционните проекти може да става чрез вътрешни и външни източници. Контрол на инвестиционния процес, което означава проследяване на изпълнението на проектите чрез определени методи, а не постфактум при завършен проект. Инвестиционна активност на фирмата може да бъде ограничена от 2 фактора - липса на капитал и свитите пазари

Процесът на внедряване на иновации предполага предварително разработване Иновационна стратегия, която произтича и се подкрепя от общата бизнес стратегия. Иновациите в технологиите и продуктите влияят върху всяка една от конкурентните сили в отрасъла. Иновационната стратегия „дефинира продуктите, технологиите и пазарите, както и средствата за тяхното развитие (обновяване), чрез които се осигуряват или усилват конкурентните предимства, преследвани от общата стратегия на фирмата.”

При разработването на стратегия, за да се постигне най-добър ефект би следвало да се използва схемата на фигура 8. Компонентите няма да бъдат разгледани подробно, тъй като са обща система, която изисква много задълбочено разглеждане, но е основата за изграждането на стратегия и залагането на възможностите за придобиване на конкурентно предимство.

Фигура 1 Определящи фактори и схема на процеса на разработване на иновационна стратегия

След изпълнението на тази цялостната процедура посочена по горе, чрез която се установяват потребностите и от иновации и от инвестиции, се разработват варианти на иновационната стратегия, след което биват оценявани. Така може да бъде направен възможно най-целесъобразният избор на стратегия.

3.3. Насоки за преодоляване на регионалните дисбаланси чрез внедряване на дигитални решения за бизнеса

Цифровата трансформация притежава огромен потенциал за растеж на икономиката. България може да надгради своите силни страни в напредналите цифрови технологии и силното си присъствие в традиционните сектори, за да се възползва от възможностите, които предлагат технологии като 5G мрежи, Интернет на нещата, големи данни, роботизация и изкуствен интелект, блокчейн, 3D печат, и др. Това ще ни даде възможност да заемем дял на развиващите се пазари за продуктите и услугите на бъдещето. Понастоящем предприятията в България не се възползват изцяло от новите цифрови технологии и иновативните бизнес модели.

Състоянието на цифровизацията на промишлеността варира в различните сектори, особено между високотехнологичните и традиционните сектори. За да се осигури ускорената цифровизация на икономиката трябва да се даде възможност на всяко предприятие да въвежда решения, подпомагащи разработването, тестването и експериментирането на нови продукти и услуги, базирани на цифровите технологии, включително и на изкуствен интелект (ИИ). Особено внимание следва да се обърне на подобряването на финансирането и достъпа до консултантски услуги за високорисковите иновативни стартиращи предприятия както на ранен етап от тяхното развитие, така и за тяхното мащабиране/израстване.

Бъдещето на българската индустрия е в цифровата трансформация, която е същността на настоящата индустриална революция. Цифровите технологии навлизат все повече във всички сектори на световната икономика и обществото и традиционните отношения във физическия свят до голяма степен се характеризират с цифрово измерение. Бързото развитие и иновациите в цифровата област създават икономически възможности за иновации, растеж и работни места и улесняват живота на хората.

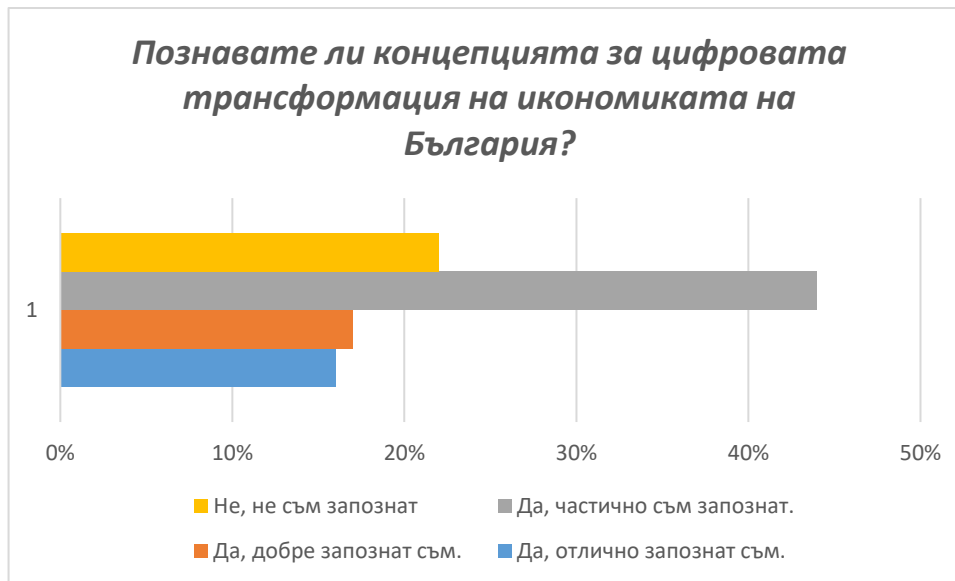
Промислеността и нейното взаимодействие със сферата на услугите заема голям дял и изпълнява важна роля за развитието на икономиката на България. Това взаимодействие трябва да се подкрепи като се улесни инвестирането в нови технологии и се приемат промените, настъпили в резултат на все по-голямата цифровизация и на прехода към ниско въглеродна и кръгова икономика. Концепцията за цифрова трансформация на българската индустрия (Индустрия 4.0), както и други документи като Националната стратегия за малки и средни предприятия (МСП) в България за периода 2021 - 2027 г., предвиждат цели и мерки за подкрепа на индустрията и малките и средни предприятия за внедряване на продукти, технологии, бизнес модели и процеси от Индустрия 4.0.

Фирмите участвали в анкетното проучване, все пак дават знак, че получават някои ползи от участието в МСП. Основната полза, която посочват, е, че получават от браншовите организации достъп до информация. Това е в унисон със заключенията от литературата, според която честият обмен на информация е най-важният за генериране на икономически ефекти от териториалната близост и го разглеждат като важна предпоставка за икономическо развитие. Информацията може да осигури нови възможности за изграждане на мрежи с потенциални партньори, да генерира публична подкрепа или пък да ангажира вниманието на организации катализатори.

Обединенията от фирми отчитат, че имат по-добър достъп до бизнес партньори и бизнес подкрепящи организации в резултат на участието си в дейността на МСП. И тук дисонансът е очевиден: те не мислят, че имат по-добър достъп до суровини и квалифицирана работна ръка – едни от най-важните ползи, които МСП произвеждат съгласно литературата, и опит от индустриализираните страни. В случая на България ползите, произведени от МСП в страната, не се водят от агломерационни ефекти, какъвто е случаят в страни, където МСП са повече от географско явление. Може да се заключи, че у нас те са ползватели само на маргинални положителни ефекти под формата на подобряване на достъпа до информация, бизнес партньори и подкрепящи институции.

Таблица 4 Резултати на отговорите според фирми от анкетата

Резултати на отговорите според фирми от анкетата	
Познавате ли концепцията за цифровата трансформация на икономиката на България?	Обща средна
Да, отлично запознат съм.	16%
Да, добре запознат съм.	17%
Да, частично съм запознат.	44%
Не, не съм запознат	22%

Фигура 2 Познавате ли концепцията за цифровата трансформация на икономиката на България?

Анкетното проучване показва още един организационен недостатък, свързан с отношенията между МСП в България. Те не са значително по-добри с останалите на членове на икономическата система. Те демонстрират значително по-високи възприятия на споделените ресурси, които са на разположение на бизнеса и имат по-добра производителност. По този начин можем да заключим, че участниците в МСП са в преход и не допринасят за засилване на сътрудничеството между членовете на браншовите организации.

Според изводите от анкетите, единствено възможния успешен подход за икономическо развитие на МСП у нас, следва да се базира на специфичните характеристики на териториалните единици. Належащо е да се вземат предвид и положителния и отрицателния опит от различните региони на страната, където трябва да бъдат изградени специфичните условия на взаимодействие. Това подкрепя по същество изводът, че локалните политики трябва да бъдат изградени на основата на специфичните условия присъстващи в региона или страната.

Регионалният бизнес, следвайки логиката на взаимодействие с останалите сектори, може да доведе до ползи за местната икономика. Това според автора е „причината за“ и „следствието от“ кооперативното действие. Тъй като са осведомени за ползите, които браншовите организации предоставят на своите членове, информацията влияе на решението на компаниите да се присъединят към обединенията. От друга страна, когато дружеството стане член, ще има достъп до повече информация за организирани и институционализирани политики и програми за подкрепа.

На следващо място трябва да се отбележи, че фирмите-респонденти на анкетното проучване са в много малка степен удовлетворени от международните донорски организации, независимо от финансовата и/или нефинансовата им подкрепа. Това показва, че у нас международните организации за развитие не са толкова ефективни и не отговарят на очакванията на бизнеса. Като основни дизайнери на проекти за подкрепа на МСП, международните организации избират промишлените сектори за развитие на инициативите и определянето на мерки за привличане на потенциални членове.

За съжаление, в редица случаи избраните сектори не са взаимно допълващи се с националните стратегии за икономическо развитие и е налице липсата на координация между правителствените програми и програмите на международните организации. Това

всъщност е в съответствие с констатации на автора, които не предполагат отхвърляне на програмите за чуждестранна помощ, но предполагат, че някои от причините на правителствата на страната домакин е да бъдат загрижени за дългосрочната устойчивост на МСП.

ОСНОВНИ ИЗВОДИ ОТ ТРЕТА ГЛАВА

За да се извлече максимална полза от конкурентоспособността като инструмент за ускоряване на регионалния икономически растеж в страната, трябва публичните финанси пряко или косвено оказващи влияние върху тяхното развитие да се изразходват ефективно. Усилията на изследователи и практики следва да са насочени към разработването на ефективни инструменти и механизми за подпомагане на функционирането на МСП в регионите.

Първо, авторът обосновава необходимостта от дигитална трансформация, която предполага промяна на процеси, преразпределяне на компетенции и генериране на алтернативни модели за развитие на МСП. Дигиталната промяна включва както генерирането обработването и структурирането на потока на информация, така и на самите процеси на вземане на решения в предприятията.

Второ, анализирани са факторите, които влияят върху дефинирането и избирането на инвестиционната стратегия, като: обща фирмена стратегия; частни стратегии (иновационна, производствена, кадрова и др.); конкурентна позиция на фирмата в съществуващите сфери на дейност; характеристики на фирмата, определящи възможностите ѝ за диверсификация; благоприятни възможности за инвестиране в други отрасли; правила за бизнес в съответните отрасли; допускания, извлечени от проучвания и прогнози.

Трето, в контекста на настоящото дисертационно изследване, авторът анализира сферата на услугите, която заема голям дял и изпълнява важна роля за развитието на икономиката на България. Подкрепата на това взаимодействие улеснява инвестиране в нови технологии, в резултат на което настъпват промени по отношение на цифровизация и преход към кръгова икономика. Концентрираните мерки и стимули за дейността на МСП и тяхната дигитализация безспорно биха ускорили регионалната конкурентоспособност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Настоящото изследване е теоретичен и практически опит да се оценят приложимостта на разгледаните подходи и практики и тяхната резултатност, както и задълбочено да се изследва нормативната база, способстваща възникването и развитието на МСП и влиянието им за развитието на българските региони. Това обстоятелство предполага структурната насоченост на разработката, като се акцентира върху систематизирането на натрупания теоретичен и практически опит в областта на МСП. На основата на представените дефиниции за МСП като форма за стимулиране на стопанството, се предлага адаптирано определение, съчетаващо теоретичния опит. Предимствата за фирмите следва да са ясни: лесно набавяне на вложения от много места, намаляване на транспортните разходи, подобряване на организационните умения, интеграция и модификация на чужди технологии и др.

Авторът поставя акцент в своето изследване на ролята на малките и средните предприятия за развитие на регионалната икономика и населените места в България. Малките и средни предприятия могат да катализират устойчивото развитие при правилното им функциониране и подкрепа за тяхната дейност, която може да има

съществено социално-икономическо значение за регионалното развитие. Необходимо е засилването на синергията между участниците в изграждането на регионалната бизнес среда и създаването на допълнителни възможности за публично-частно партньорство между бизнеса, публичния сектор и неправителствените организации (НПО). Това ще създаде условия за успешно реализиране на приоритетите за регионално развитие и ще повиши значимостта на малките и средни предприятия в процеса на повишаване на регионалната конкурентоспособност.

Независимо от стремежа да бъдат обхванати комплексността и сложността на въпроса в неговата цялост, остават много отворени теми за дискусия. Освен разширяването на географския обхват чрез прилагане на известна промяна в методологията, изследването може да се доразвие в посока към все по-задълбочени познания за ползите от определени видове клъстери с конкретно стратегическо значение.

При изследването е доказано въздействието на МСП върху конкурентоспособността в регионите за планиране, на основата на постигнатите от тях резултати в икономическата и социална сфера. Направено е ясно разграничение между предимствата на МСП на различно равнище в краткосрочен и дългосрочен план. Затова измерването на ефективността на МСП и различните нива от веригата на въздействие са важни за по-нататъшните изследвания по темата.

Въз основа на проведеното анкетно проучване и анализи се налага изводът, че поради специфичните икономически, социални и исторически фактори ролята на МСП в страната заслужава специално внимание по отношение на влиянието им върху конкурентоспособността на регионите.

В България е изграден административен и икономически капацитет, който създава условия за развитие на МСП. Въпреки това отсъства координираната и целенасочена инвестиционна политика, която да осигурява устойчивост на МСП и те да играят положителна роля за развитието на регионите. С изследванията в настоящия дисертационен труд и постигнатите резултати се доказва работната хипотеза, че МСП играят съществена роля за регионалното развитие на България. Разбира се, представени са и редица проблеми, възникващи пред МСП в страната, които спират нормалното им функциониране и развитие. В тази връзка са очертани възможностите и насоките за действие от страна на държавата за подобряване на връзката на условията в регионалното развитие на страната. Като такива мерки за подобряване на средата могат да бъдат посочени усъвършенстването на нормативната база, ефективността на инвестиционната политика на българската държава и подобряването на организацията и координацията вътре в МСП.

IV. СПРАВКА ЗА ОСНОВНИТЕ НАУЧНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Направен е фокусиран теоретичен анализ на понятийния апарат, свързан с конкурентоспособността и нейното практико-приложно проявление, в контекста на развитието на регионите за планиране от ниво 2 и генезиса на регионалните дисбаланси.

2. Извършени са анализ и оценка на актуалната нормативно-регулаторна рамка за създаване и развитие на МСП в България, както и на административните мерки, подпомагащи тяхната дейност.

3. Систематизиран е натрупаният практически опит при функционирането на малките и средни предприятия в България, чрез количествен и качествен анализ на постиженията им.

4. Проведено е анкетно проучване и е направен емпиричен анализ на резултатите, с акцент върху дейността на МСП и въздействието на цифровата

трансформация на икономиката върху техния бизнес, при наличие на собствена стратегия за дигитализация.

5. Изведени са препоръки за преодоляване на регионалните дисбаланси, чрез подобряване работата на отговорните институции, ускоряване процеса на дигитализация и усъвършенстване на провежданата държавна политика за подкрепа на МСП.

V. СПИСЪК НА ПУБЛИКАЦИИТЕ ПО ТЕМАТА НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

1. Здравков, К. (2021). *Последиците на ковид 19 върху бизнеса на регионите в България*. Във: Сборник с доклади от Студентска научна конференция "Пост-ковид трансформация на икономиките и обществата", ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-611-1, с. 116-120.
2. Здравков, К. (2023). *Интелигентни системи за ефективно управление*. Във: Сборник с доклади от научно-практическа конференция "Дигитализация на висшето образование в България", ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-763-7, с. 14-21.
3. Здравков, К. (2024). *Оценка на иновациите и технологиите в българските предприятия (Assessment of Innovations and Technologies in Bulgarian Enterprises)*. Във: Сборник с доклади от научно-практическа конференция "Стратегически хоризонти пред Зеления пакт и дигиталната трансформация в България", част втора, ИК-УНСС, С., ISBN 978-619-232-821-4, с. 76-90.

**UNIVERSITY OF NATIONAL AND WORLD
ECONOMY**
FACULTY OF „MANAGEMENT AND ADMINISTRATION”
DEPARTMENT OF „REGIONAL DEVELOPMENT”

KIRIL BOYKOV ZDRAVKOV

**OVERCOMING REGIONAL DISPARITIES THROUGH ENHANCING
REGIONAL COMPETITIVENESS**

AUTHOR'S ABSTRACT

of a dissertation for obtaining the educational and scientific degree "Doctor"
in the professional field 3.7 Administration and Management, scientific specialty
Administration and Management (Regional Development)

Scientific Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Elka Georgieva Vasileva

Sofia 2024

The dissertation has been discussed and directed for defense at a meeting of the academic council of the Department of "Regional Development" at the Faculty of "Management and Administration" at the University of National and World Economy on April 5, 2024.

The dissertation comprises 156 pages, of which 152 pages are the main text. It consists of an introduction, three main chapters, a conclusion, a list of major scientific achievements with contributions, and a bibliography of the used sources.

The doctoral candidate has been deregistered with the right to defend the dissertation by order, effective from April 5, 2024.

The defense of the dissertation will be held on June 27, 2024, at 1:00 PM, in the "Scientific Councils" Hall 2032A at the University of National and World Economy, Sofia, at an open session of the scientific jury composed of:

Internal Members:

1. Assoc. Prof. Dr. Georgi Biserov Nikolov
2. Prof. Dr. Kamen Dimitrov Petrov

External Members:

3. Prof. D.Sc. Petar Borisov Borisov
4. Prof. Dr. Eng. Dimitar Saltitrov Dimitrov
5. Assoc. Prof. Dr. Vanya Atanasova Vasileva

Reserve Members:

1. Assoc. Prof. Dr. Nikolay Ivanov Tsonev
2. Prof. Dr. Galina Georgieva Kurteva

The materials related to the defense are available to interested parties in the "Science" Directorate and on the University of National and World Economy's website, Sofia - <http://www.unwe.bg>.

I. GENERAL CHARACTERISTICS OF THE DISSERTATION

1. Relevance and Significance of the Research Topic

The relevance and significance of the chosen dissertation topic stem from the objective realities of the global economy and regional development. Regions are a primary target for deliberate intervention by governments, and their prosperity is of paramount importance in national and European development strategies. In the search for effective means to improve social and economic indicators in regions, new, modern approaches and forms of regional policy are constantly being tested.

Contemporary forms of regional and economic development include clusters, research laboratories, and other forms of cooperation and collaboration with broad participation and mutual interest. These combine innovations with accumulated experience, creating sustainable business networks in the regions. The practical significance of the topic arises from the complexity of the symbiosis between individual companies, government bodies, and non-governmental forms of civic participation. Until recently, science and practice primarily focused on forms of public-private partnerships (PPPs) and cooperation as significant indicators of an open economy. Today, at all levels, the factor of competitiveness operates, and scientific ideas and best practices are called upon to address the complex issues of socio-economic development to overcome regional imbalances.

2. Object and Subject of the Research

The OBJECT of the research is the development of regions in the context of the functioning of small and medium-sized enterprises (SMEs) and their impact on them. The study examines socio-economic processes in regional development and the impact on Bulgarian regions resulting from policies aimed at enhancing competitiveness during the period of EU membership. Additionally, some initiatives arising from other policies are included in the regional dimension, emphasizing science and technology, enterprise policy, and the importance of regions (e.g., concepts of regional innovation systems).

The SUBJECT of the research is competitiveness, innovations, and digital solutions for enterprises as a modern form of economic and territorial development. The study addresses the complex issues related to the creation, development, role, and place of small and medium-sized businesses in Bulgaria. Creating a viable competitive environment in Bulgaria is an economic and political priority, and assessing its current implementation and future development options is crucial for overcoming regional disparities.

3. Goals and Tasks of the Dissertation

GOAL OF THE RESEARCH

The primary goal of the dissertation is to demonstrate the significance, role, and impact of small and medium-sized businesses as a modern form of regional development and overcoming negative imbalances in Bulgaria. In achieving this goal, an analysis of SMEs is conducted to determine the extent of their economic activity and their ability to effectively impact regional development.

To achieve the stated goal, the following research tasks are set:

- ✓ To conduct a theoretical review and derive methodological principles regarding competitiveness in a spatial aspect.

- ✓ To analyze and evaluate the regulatory framework governing the development of small and medium-sized businesses in the context of regional development.
- ✓ To summarize and analyze the accumulated theoretical and practical experience related to the functioning and competitiveness of SMEs.
- ✓ To conduct an empirical study using a survey to test the ability of SMEs to integrate into the regional economy.
- ✓ To outline the directions and opportunities for developing a competitive environment in Bulgaria and overcoming regional disparities.

4. Main Research Hypothesis

RESEARCH THESIS

The author of the dissertation defends the thesis that regional imbalances can be overcome through the implementation of innovations, digitalization of business processes, and the creation of a competitive environment for enterprises in Bulgaria. This, in turn, will create favorable conditions for the socio-economic development of regions at the NUTS 2 planning level.

5. Research Methodology

The complex nature of the subject and the aim of the research require an integrated use of a combination of approaches and methods. The theoretical and methodological part of the dissertation is based on an in-depth content analysis of European and national legislation and established practices in the field of creation, development, and overall support of small and medium-sized enterprises (SMEs).

Methodologically, the research is based on methods such as analysis and synthesis, abstraction and generalization, induction and deduction. Historical, formal-logical, and comparative approaches are employed, along with statistics, surveys, and SWOT analysis. Key tools for addressing research tasks and proving the main thesis include reviewing and summarizing literary sources, expert assessments, and field studies of SME operations in Bulgaria.

The scientific research presents definitions of terms and concepts related to the characterization of business organization competitiveness. Increasing global and regional competition, along with the dynamics of the changing competitive situation, necessitate the search for managerial solutions that generate more successful market performance for the firm compared to its direct competitors. This brings the managerial concept-the theory of competition-to the forefront.

The informational support for the analysis in the dissertation is based on the study of monographs, studies, reports by Bulgarian and foreign authors in the fields of economic theory, management, regional economy, and competitiveness. Numerous methodological and methodological documents from the European Union, normative acts of European and Bulgarian legislation, working reports and opinions of European managing institutions, results from specialized studies, thematic reference publications, and dictionaries, as well as information from official internet sources of European and Bulgarian administrative bodies, are utilized.

II. STRUCTURE AND CONTENT OF THE DISSERTATION

The content of the dissertation is presented in the following sequence:

CONTENTS:

CHAPTER I. THEORETICAL AND METHODOLOGICAL CONSIDERATIONS OF REGIONAL COMPETITIVENESS

-**Error! Bookmark not defined.**
- 1.1. Nature, meaning and main functions of competitiveness.....**Error! Bookmark not defined.**
- 1.2. Characterization of the progress-decline relationship of the regions.....**Error! Bookmark not defined.**
- 1.3. Models for building regional specialization for small and medium-sized enterprises (SMEs).....**Error!**

r! Bookmark not defined.

CHAPTER II: STUDY OF THE DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF SMALL AND MEDIUM-SIZED ENTERPRISES IN

BULGARIA.....**Error! Bookmark not defined.**

- 2.1. State policies for structuring and development of SMEs in Bulgaria.....**Error! Bookmark not defined.**
- 2.2. Main difficulties in the functioning of SMEs in Bulgaria.....11
- 2.3. Empirical analysis of the results obtained from the study.....**Error! Bookmark not defined.**

CHAPTER III: GUIDELINES AND RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING REGIONAL COMPETITIVENESS IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY AND

SOCIETY.....**Error! Bookmark not defined.**

- 3.1. Implementation of digitization in the activity of SMEs.....**Error! Bookmark not defined.**
- 3.2. Increasing the effectiveness of the implementation of state policies and strategies....**Error! Bookmark not defined.**
- 3.3. Guidelines for overcoming regional imbalances by implementing digital solutions for business.....**Error!**

r! Bookmark not defined.

CONCLUSION.....**Error!**

MAJOR SCIENTIFIC ACHIEVEMENTS OF CONTRIBUTION CHARACTER.....**Error! Bookmark not defined.**

BIBLIOGRAPHY.....**Error!**

r! Bookmark not defined.

III. BRIEF SUMMARY OF THE DISSERTATION

Introduction

In the introduction, the author justifies the choice of the topic in the context of its relevance and significance. The main objectives and tasks of the research, as well as the working hypothesis, are defined. The characteristics of the research object and subject, as well as the methods and approaches used to conduct the research, are outlined. Additionally, the primary information sources and the scope of the study are presented.

CHAPTER I: THEORETICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF REGIONAL COMPETITIVENESS

Competitiveness can be considered a complex and multi-layered concept that includes the ability of a firm, region, or country to perform successfully in the international market. According to the author, it is not limited to the price of products or services but also includes aspects such as quality, innovation, marketing, production process efficiency, and human resource management, among others.

Within a firm, competitiveness can be understood as its ability to offer products and/or services that meet customer needs and preferences while achieving a competitive advantage over rivals. The author argues that for a country or region, competitiveness means its ability to attract investments, develop its economy, and create prosperity for its citizens.

1.1. Essence, Importance, and Main Functions of Competitiveness

Competitiveness is crucial for economic growth and societal well-being. Maintaining high competitiveness is associated with positive effects such as increased productivity, job creation, attraction of new investments, retention of local investments, and improvement of living standards. Conversely, low competitiveness can lead to loss of market positions, reduced economic growth, and increased unemployment, the author adds.

Defining regional development through state subsidization of businesses, public sector activities, and infrastructure is giving way to innovative and contemporary approaches. Michael Porter, one of the leading researchers and theorists in the study of competitiveness, points out that national governments should improve the business environment, create conditions, and provide incentives for change and progress rather than providing "aid" that actually hinders competitiveness, stifles innovation, and delays productivity improvements. According to him, the success of companies should be based on strategies for improvement and innovation, a willingness to compete, and a realistic understanding of the national environment and ways to enhance it.

Concepts for territorial development related to innovation systems, business networks, and regional clusters are being introduced. These concepts are based on ideas of interconnectedness and partnership, where the creation of competitive advantages depends on the ability and capacity of regions to discover and apply new forms of organization. Through these, production, dissemination, use of knowledge, access to information, and innovation transfer should be stimulated. Porter also argues that besides these indicators, competitiveness should be viewed as the ability of a country to be as productive as possible, which determines its ability to continually improve the standard of living of its population.

For countries and regions, competitiveness is an important factor for attracting foreign investments and achieving sustainable development. The author also mentions that the presence of competitive firms and industries in a region can create a favorable business environment that attracts new investments and stimulates innovation and growth.

The successful competition with rivals is often associated with the concept of competitiveness. Its significance is linked to its prioritization by EU countries during the Lisbon meeting in 2000 for increasing the competitiveness of firms.

Competitiveness is viewed as superiority in some rivalry or possessing properties, qualities, and skills that give the firm advantages, i.e., a firm is competitive in the market only if it can secure and maintain a distinctive advantage over its competitors.

There are two types of researchers on the concept, divided into two groups based on their approach:

As a phenomenon - Competitiveness is not an inherent quality of the firm but a subjective evaluation by the consumer of how valuable its product is.

As a characteristic - Competitiveness is the ability of a firm to outperform its rivals, i.e., the ability of sellers to quickly and effectively respond and adapt to external market requirements and meet the buyer's needs before, during, and after the purchase.

The author concludes that competitiveness is the property of a market relations subject to enter the market alongside competing entities. Thus, competitiveness should be understood as a characteristic of an industrial firm, expressing the level of sustainable and defensible advantage it has acquired compared to other participants for the chosen target product market.

One of the fundamental concepts embedded in the understanding of competitiveness is the competitor. Here, two main approaches are distinguished in understanding it: market and industry competition.

1.2. Characterizing the Relationship between Regional Progress and Decline

Territory is a humanized space or a historical synthesis of the established interconnections between humans and nature. It presents the natural elements and human presence, characterized by specific activities, needs, culture, and aspirations. The concept of territory includes the development of relationships between humans and nature, expressed in the formation of a space through physical and socio-economic processes, considering the processes of population, land conquest, production, administrative governance, politics, infrastructure, and the creation of a network of interconnections.

Regional systems are a specific type of territorial constructs that possess their own internal strength and are characterized as communities of unified factors with predominantly socio-economic nature. To the unified factors, historical, socio-demographic, and political elements can also be added. Regional systems are communities of natural-physical and socio-economic elements, manifesting through physical and anthropogenic components, interacting and working towards unity and convergence to achieve common shared goals.

Each regional system is characterized by a specific set of activities and sectors; practically, it is difficult to find regional systems with entirely identical structures. In all cases, regional systems function within a specific national system, which in turn can be represented as a complex of interconnected regional systems of various types and ranks. The functioning of regional systems must align with the overall goals of the national system. Each regional system is closely linked to the national economic system through a common currency, national market, transport, energy, and information networks. The territory of regional systems is also influenced by the regional development policy.

Within the European Community, according to national and regional specificities, there is an exceptional diversity of regional types. The main factors significantly influencing their formation can be grouped as follows:

Natural factors, with the most important being: terrain, mineral resources, hydro-climatic conditions, soil diversity, fauna, and flora.

Social (socio-economic) factors, with the most significant being: historical development of the region, human resources, standard of living, settlement network, production, transport, social, and market infrastructure, and the region's participation in the national and international division of labor.

Geographic location and ecological state - important factors that are categorized separately as they uniquely link the natural-resource potential and the diverse social processes on the territory.

All regional-forming factors act interdependently in a unified system and define the overall character of each region. The process of dividing the country's territory, viewed from a historical perspective, is characterized by the adoption of various management decisions during different periods (including before 1989), some of which have survived for a very short time. In practice, the emergence of disparities in different regions of a country is a complex process that necessitates targeted state policy. It is driven by one or more key indicators or results from ongoing political, administrative, economic, and cultural processes in the country. Most scientific publications on this topic are related to the analysis of individual factors influencing the dynamics of problems over time. Regions represent complex systems, economic and administrative structures within each country. The measures taken for their development and growth result from the successful or unsuccessful policies that national governance has implemented and continues to implement.

1.3. Models for Building Regional Specialization for Small and Medium Enterprises (SMEs)

The functional approach to SMEs requires characterizing their regulatory framework, identifying the objects and subjects within the complex system of relationships, and understanding how the legal relations among participants in complex business networks are regulated. One of the primary legal sources significantly affecting SMEs is the Law on Protection of Competition (LPC). Its goal is to ensure protection and conditions for expanding competition and free initiative in economic activities. This, in turn, will directly lead to an increase in the number of SME participants, as it provides protection against agreements, decisions, and concerted practices, abuse of monopolistic and dominant market positions, and any other acts and actions that may prevent, restrict, or distort competition in the country and/or affect trade between EU member states, as well as against unfair competition or abuse of a stronger bargaining position. The law also regulates the control over concentrations between enterprises. Its subjects include:

Enterprises and associations operating within the territory of the Republic of Bulgaria or beyond;

State authorities, including executive and local self-government bodies;

Enterprises entrusted by the state or municipality to provide services of public interest;

Individuals who commit or assist in committing violations under this law.

The need for clear rules within the EU territory governing the awarding of concession contracts arises to prevent legal uncertainty and barriers to the free provision of services, which in turn disrupts the functioning of the internal market. Consequently, some economic entities are deprived of their rights in the internal market and miss economic opportunities, while public authorities do not always manage to make the best use of public funds to provide Union citizens with quality services at the best prices. An adequate, flexible, and well-adjusted legal framework for awarding concessions would positively impact all economic entities in the EU member states and ensure legal certainty that favors public investments in infrastructure. Such a legal framework would also lead to further opening of international markets for public procurement and promote global trade. The legal norms applicable to awarding concessions should be clear and simple. Concession contracts are essential tools for the long-term structural development of infrastructure and strategic services, contributing to increased competition in the internal market, leveraging private sector expertise, and promoting efficiency and innovation.

SMEs, as a fundamental condition for creating competitive advantages in individual countries, represent the "most effective scale at which regional competitive advantage is created." The experience of successful global economies shows that SMEs can be competitive, small firms that cooperate and compete at the regional level. The primary reason for the development of SMEs is the emergence of flexible specialization, which provides firms and organizations with the ability to combine the advantages of smaller size and more flexible production with the global economies of scale associated with inter-firm linkages.

<i>A source of competitive advantage</i>	<i>Application</i>
Increased labor productivity	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Access to better employees:</i> <i>Specialized skills</i> <i>Adaptation through experience</i> <i>Flexibility of the local labor market</i> • <i>Access to improved inventory through:</i> <i>Specialized supply chains</i> <i>Lower inventory prices</i> <i>Fewer delivery delays</i> <i>Predictable prices and arrangements</i> <i>Technological awareness</i> • <i>Access to specialized information (embedded in the individual, community and economic connections) about:</i> <i>Markets</i> <i>Technology</i> <i>Competitive strategies</i> • <i>Additional – based on:</i> <i>Mutual dependence</i> <i>Increasing dependence on quality</i> <i>Maintaining critical mass to attract buyer attention</i> • <i>Institutional presence:</i> <i>Successfully attracting capital to stimulate education and other specialized infrastructure</i> <i>Critical mass for creating good education, infrastructure, quality centers, laboratories etc.</i> • <i>Better motivation and measurement of work:</i> <i>Incentives through local pride and identity</i> <i>Possibility of immediate comparison of work results and feedback</i>
High propensity to innovate	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Better market forecasts allow:</i> <i>Identification of customer needs and trends</i> <i>A local vision for innovation in manufacturing, marketing and services</i> • <i>Synchronization between the identity of the brand and the place:</i> <i>Buyer loyalty to local producers</i> <i>Lower cost of market entry</i> • <i>Lower cost of experimentation:</i> <i>Cooperation</i> <i>Access to local innovation-oriented institutions</i> <i>Awareness of the quality required</i> • <i>Interactive research approaches:</i> <i>Between innovators, entrepreneurs and suppliers</i> <i>Between public and private companies and institutions</i> <i>By quickly accessing "tacit" knowledge</i>

<p>Increasing rates of formation of new businesses</p>	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Lower risk environment for new businesses through:</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Access to pre-existing customer database</i> <i>Access to suppliers</i> <i>Institutional support</i> <i>Local conditions for creating risk-taking strategies</i> • <i>Establishment of local venture capital institutions:</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Maintaining the local critical mass of new ventures</i> <i>Measures to support local start-up entrepreneurs</i> <i>Higher "success" of the business</i> • <i>Maintaining positive feedback loopholes due to:</i> <ul style="list-style-type: none"> <i>Observable past practices</i> <i>Approval of risk strategies</i> <i>Networking of an established manufacturer</i>
---	--

Source: Green, Roy, Phillip O'Neill. What makes global regions, <http://www.newcastle.edu.au/> (adapted by the author from the texts of: Porter 1988, Taylor 1999, Asheim and Isaacsin 1997, Malmberg and Solvel 1997, etc.)

The characteristics (individually and as a system) outline the context in which national firms are born and compete in the availability of resources and skills necessary to gain a particular advantage in a given industry; the information determining which opportunities will be taken and the directions in which resources and skills will be taken; the goals of owners, managers and employees involved in and effecting competition, and most importantly, the pressure on firms to invest and innovate.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER I

After introducing and clarifying the main concepts and summarizing the existing theoretical and practical approaches to competitiveness and its regional dimension, we can outline a certain range of questions, the solution of which should take into account the processes of globalization and regionalization, the dependence of the national economy on the degree of integration . In the independent functioning of the territorial systems, trends in the implementation of supranational concepts and strategies for development and growth should be taken into account. In the field of competitiveness, the following conclusions can be formulated:

First, the summarized results of the study of the theory and practice of competitiveness give us grounds to claim that the conditions (normative, institutional, administrative, systemic, etc.) have been created to achieve a positive effect of the economic and territorial development of motor vehicles.

Second, the national scope of the analyzed questions and the prevailing formal approaches to the study of competitiveness determine the directions of the analysis of the theory of competition to its contribution to the development of the regions in Bulgaria, which are backward in economic terms.

Third, after clarifying the main approaches and established definitions of the concept of "regional competitiveness", based on scientific research and reports and European institutions, the author of the dissertation will adopt in his work the definition of regional competitiveness, defining it as "the ability of the regional economy to optimize its local assets to compete and prosper in national and global markets and to adapt to changes in those markets'.

CHAPTER II

STUDY OF THE DEVELOPMENT AND CURRENT STATE OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN BULGARIA

In this chapter, the author emphasizes the significance of competitiveness from the perspective of regional economic development. Many economies develop industries that are economically dependent and, consequently, organized around a specific natural resource, market needs, or local skills. Modern industries are formed through the dissemination and transfer of knowledge, skills, experience, etc. Downstream industrial productions develop to take advantage of supplies, contributions, and so on. This does not mean that the phenomenon of clustering in the region is present in all or even most industries (in fact, the geographical profile of different industries varies widely), but it is an important part of the economic landscape. This view is supported by the dissertation author, who believes that regions in Bulgaria that have created and developed certain policies for higher economic growth rates are crucial.

In practice, regional cooperation is a preliminary preparation for taking on greater responsibilities of EU membership, and Bulgaria can provide invaluable assistance in this regard. It is the foundation of the functioning of the EU and for the existence of such relations. This issue makes the need for analysis even more relevant, given that structural funds are a major source of funding for projects of local, regional, and international significance. The application of econometric analyses provides reliable empirical verification of economic theory by using mathematical models, transforming them into a form that allows quantitative assessment of their parameters based on data for the indicators to which this theory relates. Special methods for survey research and econometric analysis, as well as tests for checking the requirements of mathematical statistics, have been developed to address such problems.

2.1. Government Policies for Structuring and Development of SMEs in Bulgaria

The examination of state policy in the field of small and medium-sized enterprises (SMEs) focuses on the specialized framework for the development of SMEs, such as strategies, programs, and laws. Another important aspect is the evaluation of the administrative and regulatory environment for the development of SMEs, emphasizing regulatory regimes, competition protection, and SMEs' access to public procurement. Attention should also be paid to the European Cohesion Policy, which aims to reduce disparities in the welfare of regions across Europe. It focuses on investments in regions, cities, and the real economy to stimulate growth and create jobs. Within its framework, measures are taken to combat climate change, reduce dependence on energy imports, and decrease poverty and social exclusion. Supporting SMEs is a main priority of the Cohesion Policy. Each EU country is responsible for managing cohesion funds in its territory.

In the context of economic integration and globalization, it is increasingly evident that very few business organizations, including large-scale enterprises, can develop solely on their own. The knowledge and innovations that cluster networks provide to their members must preserve and strengthen their competitiveness in regional markets. This is particularly true for SMEs. "Interaction through learning," "lifelong learning," and the processes of social and cultural interaction within the "network" become a driving force as a mechanism that supports the implementation of innovative policies and strategies by firms. In this sense, supporting SMEs as self-organizing and dynamic structures can ensure a greater degree of free information and data flow for creating competitive advantages for the regional economy and sustainable development.

The role of territorial administrations in supporting new processes of "intellectualization" of firms is gaining importance. It is driven by arguments related to "non-commercial relationships" in the context of public-private interests and provides the basis for active information exchange and joint activities based on mutual trust. In this regard, "interaction through network learning" as a new mechanism is becoming increasingly evident both within and around firms and regions. In these new unification processes, various other organizations and institutions play an important role in defining corporate innovation strategies—technical and technological centers, consultants, scientific organizations and universities, the local community, employer organizations, and more. Recently, the term "learning region" or "knowledge region" has emerged, where an independent innovation policy exists. A specific characteristic of these regions is the synergy of cooperation and partnership, which provides additional opportunities for the production sector and where the public atmosphere favors this interaction.

A brief overview of most currently applied policies (whether at local, national, or European levels) shows that awareness of the role of innovation as a key factor for economic development is growing alongside the understanding of innovation as a phenomenon resulting from the active use of research and development results. This evolution is visible in the paradigm shift found in numerous analyses. Technologies and innovations are understood as essential endogenous factors for local economic development. The concept of innovation as an interactive process is at the core of this evolution and its integration into the implementation of regional policies for growth and employment, contributing to a better social and cultural environment for local residents.

Innovations are initiated and realized at the regional level, and it is precisely there that the main challenge lies in creating the appropriate business environment to support them. In this sense, removing administrative barriers, providing suitable incentives, supporting firms' experimental activities, and creating acceptable platforms for communication between industry and science are some of the main components of regional innovation policy.

Interactive consideration of innovations and technologies is related to improving the capacity of economic entities to develop connections within and outside the firm for better access. Innovations are also used in business planning and corporate policy implementation. This way, they can build their strategic behavior concerning innovations and technologies.

2.2. Main Difficulties in the Functioning of SMEs in Bulgaria

One of the main scientific tasks set by the author of this study is to identify the main groups of problems that hinder small and medium-sized enterprises (SMEs) in Bulgaria. The author examines the problem in the context of the transition period and aims to form specific policy views for overcoming these issues based on a comparison of different opinions. The identification of problems faced by SMEs can primarily be done in two directions: based on special statistical and theoretical studies and data from various surveys. However, specific studies can be conducted in different planes depending on the goals and objectives of a particular research. The following directions can be identified for problem identification:

First Category. Based on the level at which they manifest:

Related to the activities of the individual enterprise

Arising at the sectoral (industry) level

Arising at the macroeconomic level

The activities of an individual enterprise depend on objective factors specific to it, determining the specific industry situation and relating to the general conditions of the environment in which it operates. For example, a limited domestic and foreign market is perceived as a key factor affecting both the overall functioning of the small or medium

enterprise and some very specific and more particular issues (e.g., higher requirements by banks regarding the security of loans, which must compensate for their low liquidity).

Second Category. Based on the nature of the identified problems:

Economic

Political

Legal

Management-organizational

Social

Ethical

The intertwining of different aspects of problematic situations faced by SMEs makes one-sided solutions ineffective. Good legislation, for example, cannot work by itself if the economic motivation of economic entities is distorted, if the legitimacy of the ruling elite is questioned, or if the state administration is cumbersome and bureaucratic.

Third Category. Based on the scope and source of the problematic situations:

Local

Regional

National

Supranational (global)

Adequate localization of the scope of problematic situations outlines the alternative ways of influence, the institutions that can impact their resolution, as well as the possibilities and limitations of the proposed solutions.

Fourth Category. Based on the substantive and functional characteristics of the identified problems, they are grouped mainly into several thematic areas:

Financing and crediting of SMEs

Relationships of SMEs with the state

Tax and social security system and state policy in this area

Trade and customs policy, etc.

Regarding the identification of problems, studies have been conducted by the Foundation for Entrepreneurship Development in 1996, 1997, and 1998. These studies are characterized by the approach and conclusions of representatives of different economic entities (SME owners, representatives of industry associations, financial institutions, ministries, and state agencies) often differing when discussing the same issues. Other studies conducted in recent years have focused on specific aspects of the problems faced by small and medium-sized businesses.

2.3. Empirical Analysis of the Survey Results

In this section, the author discusses the philosophy of the dissertation research, the paradigm of comprehensive analysis, and the selection of an appropriate research technique. One of the systematic tasks is to determine the most suitable methodology to meet the pre-established goals and objectives of the study, thoroughly examining both its quantitative and qualitative aspects. Essentially, this research aims to resolve specific, practical issues related to the formation of business groups (SMEs and business networks) and their connection to regional development in Bulgaria. It represents a combination of distinct descriptive, correlational, and explanatory parts.

Descriptive Part: The descriptive part aims to systematically present a situation, problem, phenomenon, or perception of a particular case.

Correlational Analysis: This part attempts to discover the relationship or mutual dependence between two or more aspects of the observed situation.

Explanatory Part: The explanatory part clarifies why and how there is a connection between these two or more aspects.

Efforts have been made to rationalize data collection techniques and analysis methods. For collecting primary data, questionnaires distributed electronically were used. In practice, this is an interview process as a qualitative method, providing a high degree of validity and reliability. Undoubtedly, pragmatism is a suitable basis for the study because it will provide the opportunity to give the best answers to the posed questions. Pragmatism in science is often referred to as "active research," which produces practical knowledge for everyday human life.

The focus of this research aims to propose appropriate recommendations to government leaders, regional and local administrators, entrepreneurs and managers, investors, and groups with various interests in one of the most dynamic areas of our contemporary development-targeted regional policy to support the mitigation of regional imbalances.

Understanding that scientific research is essentially "a logical and systematic search for new and useful information on a specific topic," the adopted research methodology should determine the most appropriate method for achieving the effectiveness of the scientific project. The author questions how to appropriately approach applied research, which aims to solve specific practical issues in the field of SMEs, the policy to promote their competitiveness, and their connection to solving numerous regional development problems.

Survey Results Analysis

Of the companies with their own digitalization strategy:

38.5% rate the impact of innovations on their business as "Very good"

33.3% rate it as "Excellent"

Of the companies without such a strategy:

35.7% rate the impact of innovations on their business as "Good"

28.6% rate it as "Weak"

The following table presents a two-dimensional frequency distribution of the questions: "Does your company have its own digitalization strategy?" and "How do you assess the impact of innovations on your business?"

Does your company have its own digitization strategy?	Yes, has	Partially has	No
How do you assess the impact of innovations on your business?	Weak	Good	Very good
Weak	7.7%	3.8%	28.6%
Good	20.5%	30.8%	35.7%
Very good	38.5%	38.5%	25.0%
Excellent	33.3%	26.9%	10.7%

Analysis of the Relationship Between Digitalization Strategy and Innovation Impact Assessment

There is an observed trend that the stronger a company's digitalization strategy, the higher its assessment of the impact of innovations on its business. Whether there is indeed such a relationship will be shown by the Chi-square analysis.

Step-by-Step Chi-square Analysis:

Step 1: Formulating Hypotheses

Null Hypothesis (H0): There is no significant relationship between having a digitalization strategy and the assessment of the impact of innovations.

Alternative Hypothesis (H1): There is a significant relationship between having a digitalization strategy and the assessment of the impact of innovations.

Step 2: Setting the Significance Level

The relationship will be tested at a 5% significance level ($\alpha = 0.05$).

Step 3: Calculating the Empirical Chi-square Value

The empirical Chi-square value is 13.723.

Step 4: Defining the Critical Region

The critical region is one-tailed.

Step 5: Comparing with the Theoretical Chi-square Value

The theoretical Chi-square value for degrees of freedom $k=(3-1)(4-1)=6$ and a significance level of $\alpha = 5\%$ is 12.592.

Step 6: Chi-square Test Results

Table 8: Chi-square Test Results

Chi-Square Tests	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	13.723	6	0.033
Likelihood Ratio	13.698	6	0.033
Linear-by-Linear Association	9.950	1	0.002
Number of Valid Cases	93		

The level of significance (Asymptotic Significance (2-sided)) is less than the accepted risk of error of 5% ($0.033 < \alpha = 0.05$). Therefore, we reject the null hypothesis in favor of the alternative hypothesis, which states that there is a significant relationship between having a digitalization strategy and the assessment of the impact of innovations. This conclusion can be confirmed with a 95% confidence level.

Since the relationship is proven, the strength of this relationship can be determined using Cramer's V coefficient.

Table 9: Strength of the Relationship

Symmetric Measures	Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal Phi	0.384	0.033
Cramer's V	0.272	0.033
Number of Valid Cases	93	

The Cramer's V coefficient is statistically significant and can be interpreted. It has a value of 0.272, indicating that the strength of the relationship between having a digitalization strategy and the assessment of innovation impact is weak.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER II

Based on the synthesized results from the conducted survey, additional expert assessments of the state and issues in regional competitiveness, as well as personal observations by the author of the dissertation study, the following key findings and conclusions have been formulated:

Analytical Overview of the Strategic Development Framework until 2030: An analytical review of the strategic framework for our country's development until 2030 has been conducted, exploring the potential for the development of small and medium-sized enterprises (SMEs)

envisioned through the instruments and mechanisms for achieving the goals and priorities of strategies and programs in promoting SME activities.

Identification of Major Problems Hindering Small and Medium-Sized Businesses in Bulgaria: The author identifies the main problem groups hindering small and medium-sized businesses (SMEs) in Bulgaria. The key issues affecting small and medium-sized businesses are structured in two directions: based on conducted statistical and theoretical studies and on data from various survey studies.

Empirical Study: The empirical study includes the collection, analysis, and interpretation of specific data resulting from empirical observations, experiments, or surveys. The author employs various methods and techniques, including qualitative interviews, on-site observations, and statistical analyses using SPSS. The results obtained from the empirical study demonstrate the connection between the issues from the survey and substantiate the doctoral candidate's hypothesis that creating favorable conditions for the development of the regional business environment supports and influences the competitiveness of SMEs.

CHAPTER III

GUIDELINES AND RECOMMENDATIONS FOR IMPROVING REGIONAL COMPETITIVENESS IN THE CONTEXT OF THE DIGITAL TRANSFORMATION OF THE ECONOMY AND SOCIETY

3.1. Implementation of Digitalization in SME Activities

The development of managerial capacity and growth of existing small and medium-sized enterprises (SMEs) are supported by providing specialized information and communication technologies (ICT).

Digitalization, in a direct sense, refers to digitization, the transformation of information into digital code. Digitalization is used as a broader concept to define a comprehensive approach to collecting, summarizing, and coordinating information within enterprises and their customers, aiming to reduce costs, improve product quality, service, and customer satisfaction.

Digital transformation involves the reengineering of processes within the enterprise. Process reengineering aims to improve, rearrange, and eliminate inefficient operations that do not add sufficient value. Digital transformation addresses how to change processes and operations from the perspective of the new opportunities that information technologies provide to enterprises, so that they can contribute new and preferably exceptional added value to customers, partners, and the firm as a whole.

Digital transformation assumes changes in processes, redistribution of competencies, and generation of alternative development models for enterprises. Digital change includes both generating, processing, and structuring the flow of information and the decision-making processes within enterprises.

When considering the sources, the author focuses only on some key characteristics (factors) as they are very comprehensive and important components for the activity of the firm, requiring a thorough study and understanding of the topic of each direction.

Small and medium-sized enterprises (SMEs) are the driving force of many national economies. They often face more diverse challenges and barriers than large enterprises and multinational companies. A study conducted in 2017 among manufacturing SMEs in West Virginia, USA, confirms the desire and trend of these SMEs to implement SM.

A comprehensive review and analysis of the literature on the subject show that very few studies are specifically focused on support for SMEs in their transition to "Industry 4.0". Some authors even call successful SMEs in this direction "SMEs 4.0". According to the European Commission, SMEs can be defined as enterprises that employ fewer than 250 employees and

have an annual turnover not exceeding 50 million euros and/or an annual balance sheet total not exceeding 43 million euros. This publication discusses the various opportunities and challenges that SMEs face in implementing Industry 4.0. They analyze 117 small manufacturing firms in the UK and group them based on their readiness for the IT sector.

3.2. Enhancing the Effectiveness of Implementing Government Policies and Strategies

Investment management is a fundamental factor in enhancing the competitiveness of business organizations. Numerous studies have been conducted in scientific practice, and there are many theoretical frameworks for investment and innovation management, including what they involve and their components. Given their crucial role as one of the possibilities for enhancing competitiveness, an analysis will be conducted in a general plan of what they involve. However, for firms to have a real effect, they must employ specialists in the field, conduct numerous analyses, procure necessary information, and have the ability to meet the highly competitive environment in this area.

First, attention is paid to investments, followed by innovations, but the two processes are interrelated. In order to implement a strategically oriented process, it is imperative for managers to be familiar with the basic principles upon which management is built:

- 1) Renewal and investment in the interest of shareholders;
- 2) Complexity of innovations and investments - managing the investment and innovation process as a whole;
- 3) Consistency (binding) of decisions;
- 4) Optimality - seeking maximum returns at a given level of risk or minimum risk at a given level of return;
- 5) Economicalness - related to optimality, but here the goal is to achieve objectives with minimal investment;
- 6) Return on investment;
- 7) Considering risk when renewing investments;
- 8) Innovation and investment management as a continuous process - organizing separate departments, links within the company;
- 9) Management by standards - compliance with regulatory standards (recommendations, benchmarks, or exact values).

Investments are an important means of improving the competitive position of the firm. The investment strategy entails the possibility and necessity to support the creation of competitive advantages. Understanding the investment strategy is built on several elements of the strategy: goals; main directions of investment; main means of investment; main means of achieving goals; time dimension of the strategy; level of certainty of the strategy.

The factors influencing the definition and selection of the investment strategy are: the overall strategy of the company; private strategies (innovation, production, human resources, etc.); the competitive position of the company in the existing areas of activity; characteristics of the company determining its opportunities for diversification; favorable opportunities for investment in other industries; business rules in the respective industries; assumptions drawn from studies and forecasts.

In the most general terms, to carry out the investment process, there must be some basic anchor points within the firm. Firstly, the presence of a link for investment activities, seeking investment ideas, motivating staff to provide these ideas, which are then sifted through and systematized by the link. Secondly, creating an investment plan, requiring in-depth market research for the preparation of an investment project. Thirdly, defining the project's goals and aligning them with the firm's overall strategy. Fourthly, determining the method of calculating

cash flows, determining the duration of the economic life, determining the return on the project. Fifthly, selecting methods for evaluating projects, as well as methods for assessing risk in investments.

Financing of investment projects can be through internal and external sources. Control of the investment process, which means tracking the execution of projects through specific methods, rather than post-project completion. The investment activity of the firm may be limited by two factors - lack of capital and narrow markets.

The process of implementing innovations presupposes the prior development of an innovation strategy, which derives from and is supported by the overall business strategy. Innovations in technologies and products affect each of the industry's competitive forces. The innovation strategy "defines the products, technologies, and markets, as well as the means for their development (renewal), through which the competitive advantages pursued by the firm's overall strategy are provided or enhanced."

In developing the strategy, to achieve the best effect, it would be advisable to use the scheme in Figure 8. The components will not be examined in detail as they constitute a general system requiring thorough examination, but it is the basis for building the strategy and laying the groundwork for acquiring competitive advantage.

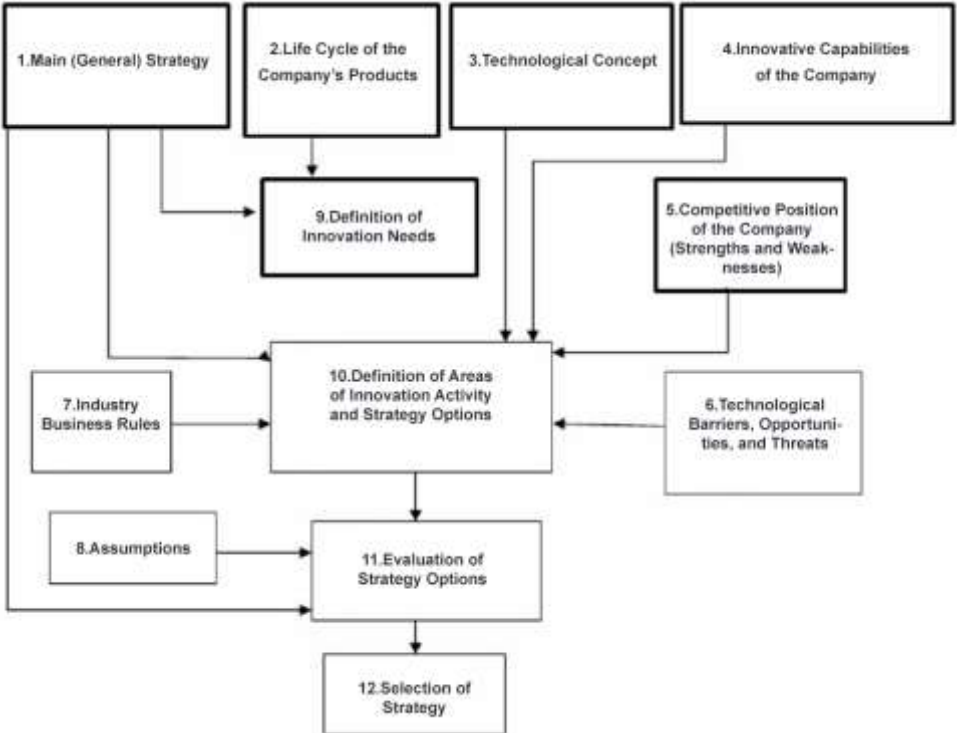

Figure 8: Key Factors and Scheme of the Process for Developing an Innovation Strategy

After completing the comprehensive procedure outlined above, through which the needs for both innovation and investment are identified, variants of the innovation strategy are developed, followed by evaluation. This allows for the most appropriate choice of strategy to be made.

3.3. Guidelines for Overcoming Regional Disparities through the Implementation of Digital Business Solutions

Digital transformation holds tremendous potential for economic growth. Bulgaria can build upon its strengths in advanced digital technologies and its strong presence in traditional

sectors to capitalize on opportunities presented by technologies such as 5G networks, the Internet of Things, big data, robotics, artificial intelligence, blockchain, 3D printing, and others. This will enable Bulgaria to gain a share of emerging markets for future products and services. Currently, businesses in Bulgaria are not fully leveraging new digital technologies and innovative business models.

The state of digitization in the industry varies across sectors, especially between high-tech and traditional sectors. To accelerate the digitization of the economy, every enterprise should be enabled to introduce solutions that support the development, testing, and experimentation of new products and services based on digital technologies, including artificial intelligence (AI). Special attention should be paid to improving funding and access to consultancy services for high-risk innovative startups both in their early stages and for their scaling/growth.

The future of Bulgarian industry lies in digital transformation, which is at the core of the current industrial revolution. Digital technologies are increasingly penetrating all sectors of the global economy and society, and traditional relationships in the physical world are largely characterized by a digital dimension. Rapid development and innovation in the digital realm create economic opportunities for innovation, growth, and jobs and facilitate people's lives.

Industry and its interaction with the services sector account for a large share and play an important role in the development of Bulgaria's economy. This interaction should be supported by facilitating investment in new technologies and by embracing changes resulting from increasing digitization and the transition to a low-carbon and circular economy. The concept of digital transformation of the Bulgarian industry (Industry 4.0), as well as other documents such as the National Strategy for Small and Medium-sized Enterprises (SMEs) in Bulgaria for the period 2021-2027, envisage goals and measures to support the industry and SMEs in implementing products, technologies, business models, and processes from Industry 4.0.

The firms participating in the survey, however, indicate that they derive some benefits from participating in SMEs. The main benefit they point out is that they gain access to information from industry organizations. This is consistent with the literature, according to which frequent exchange of information is most important for generating economic effects from territorial proximity and is considered an important prerequisite for economic development. Information can provide new opportunities for building networks with potential partners, generating public support, or engaging the attention of catalytic organizations.

Business associations report that they have better access to business partners and business-supporting organizations as a result of their participation in SME activities. Here, however, the dissonance is evident: they do not think they have better access to raw materials and skilled labor—some of the most important benefits that SMEs produce according to the literature and experience from industrialized countries. In the case of Bulgaria, the benefits generated by SMEs in the country are not driven by agglomeration effects, as is the case in countries where SMEs are more of a geographical phenomenon. It can be concluded that in our case, they only enjoy marginal positive effects in the form of improved access to information, business partners, and supporting institutions.

Table 21: Survey Results by Firms
 Survey Results by Firms

Are you familiar with the concept of digital transformation of the Bulgarian economy?	Overall Average
Yes, I am very familiar.	16%
Yes, I am quite familiar.	17%
Yes, I am somewhat familiar.	44%
No, I am not familiar.	22%

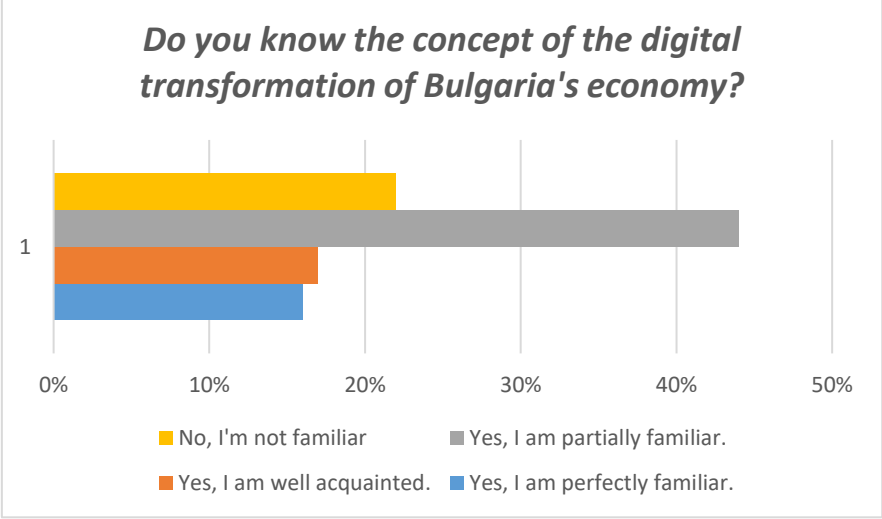

Figure 9: Are You Familiar with the Concept of Digital Transformation of the Bulgarian Economy?

The survey reveals yet another organizational deficiency related to the relationships between SMEs in Bulgaria. They are not significantly better off compared to other members of the economic system. They demonstrate significantly higher perceptions of shared resources available to businesses and have better productivity. Thus, we can conclude that SME participants are in transition and do not contribute to strengthening collaboration between members of industry organizations.

According to the survey findings, the only viable successful approach to economic development of SMEs in our country should be based on the specific characteristics of territorial units. It is imperative to take into account both the positive and negative experiences from different regions of the country, where specific conditions of interaction need to be established. This essentially supports the conclusion that local policies should be built on the basis of the specific conditions present in the region or the country.

Regional business, following the logic of interaction with other sectors, can lead to benefits for the local economy. This, according to the author, is the "cause" and the "consequence" of cooperative action. Since they are aware of the benefits that industry organizations provide to their members, information influences companies' decisions to join associations. On the other hand, when the company becomes a member, it will have access to more information about organized and institutionalized policies and support programs.

It should be noted next that the respondent firms in the survey are very little satisfied with international donor organizations, regardless of their financial and/or non-financial support. This shows that international development organizations in our country are not as

effective and do not meet the expectations of businesses. As the main designers of projects to support SMEs, international organizations choose industrial sectors to develop initiatives and determine measures to attract potential members.

Unfortunately, in many cases, the chosen sectors do not complement national strategies for economic development, and there is a lack of coordination between government programs and programs of international organizations. This is actually in line with the author's findings, which do not assume rejection of foreign aid programs but assume that some of the reasons for host country governments to be concerned about the long-term sustainability of SMEs.

CONCLUSIONS FROM CHAPTER III

To maximize the benefits of competitiveness as a tool for accelerating regional economic growth in the country, public finances directly or indirectly influencing their development must be spent efficiently. Efforts of researchers and practitioners should be directed towards developing effective tools and mechanisms to support the functioning of SMEs in the regions.

Firstly, the author justifies the need for digital transformation, which implies a change in processes, redistribution of competencies, and generating alternative development models for SMEs. Digital transformation includes both generating, processing, and structuring the flow of information, as well as the decision-making processes within enterprises.

Secondly, the factors influencing the definition and selection of the investment strategy are analyzed, including: overall corporate strategy; private strategies (innovative, production, personnel, etc.); the company's competitive position in existing areas of activity; characteristics of the company determining its diversification opportunities; favorable opportunities for investment in other industries; business rules in the respective industries; assumptions drawn from surveys and forecasts.

Thirdly, in the context of the current dissertation research, the author analyzes the services sector, which occupies a large share and plays an important role in the development of Bulgaria's economy. Supporting this interaction facilitates investment in new technologies, resulting in changes regarding digitization and transition to a circular economy. Concentrated measures and incentives for SME activity and their digitalization would undoubtedly accelerate regional competitiveness.

Conclusion

The present research is a theoretical and practical attempt to evaluate the applicability of the considered approaches and practices and their effectiveness, as well as to thoroughly examine the legal framework facilitating the emergence and development of SMEs and their influence on the development of Bulgarian regions. This circumstance presupposes the structural orientation of the development, emphasizing the systematization of the accumulated theoretical and practical experience in the field of SMEs. Based on the presented definitions of SMEs as a form of economic stimulation, an adapted definition combining theoretical experience is proposed. The advantages for companies should be clear: easy procurement of inputs from many places, reduction of transport costs, improvement of organizational skills, integration and modification of foreign technologies, etc.

The author places emphasis in his research on the role of small and medium-sized enterprises for the development of the regional economy and settlements in Bulgaria. Small and medium-sized enterprises can catalyze sustainable development with proper functioning and support for their activity, which can have a significant socio-economic significance for regional development. It is necessary to strengthen the synergy between the participants in the

construction of the regional business environment and to create additional opportunities for public-private partnership between business, the public sector and non-governmental organizations (NGOs). This will create conditions for the successful implementation of regional development priorities and will increase the importance of small and medium-sized enterprises in the process of increasing regional competitiveness.

Regardless of the effort to capture the complexity and complexity of the issue in its entirety, many open topics remain for discussion. Besides widening the geographical scope by applying some change in methodology, the research can be further developed in the direction of ever deeper knowledge about the benefits of certain types of clusters of specific strategic importance.

The research has proven the impact of SMEs on competitiveness in the planning regions, based on the results achieved by them in the economic and social sphere. A clear distinction is made between the advantages of SMEs at different levels in the short term and in the long term. Therefore, measuring the effectiveness of SMEs and the different levels of the impact chain are important for further research on the topic.

Based on the conducted survey and analysis, it is necessary to conclude that due to the specific economic, social and historical factors, the role of SMEs in the country deserves special attention in terms of their influence on the competitiveness of the regions.

Administrative and economic capacity has been built in Bulgaria, which creates conditions for the development of SMEs. However, there is no coordinated and targeted investment policy to ensure sustainability of SMEs and for them to play a positive role in the development of the regions. The research in the current dissertation and the achieved results prove the working hypothesis that SMEs play an essential role in the regional development of Bulgaria. Of course, a number of problems arising for SMEs in the country, which stop their normal functioning and development, are also presented. In this regard, the possibilities and guidelines for action by the state to improve the relationship of conditions in the regional development of the country are outlined. As such measures to improve the environment, the improvement of the regulatory framework, the effectiveness of the investment policy of the Bulgarian state and the improvement of the organization and coordination within SMEs can be mentioned.

IV. REFERENCE TO THE MAIN SCIENTIFIC CONTRIBUTIONS IN THE DISSERTATION PAPER

1. A focused theoretical analysis of the conceptual apparatus related to competitiveness and its practical application, in the context of the development of level 2 planning regions and the genesis of regional imbalances, was made.

2. An analysis and evaluation of the current normative and regulatory framework for the creation and development of SMEs in Bulgaria, as well as the administrative measures supporting their activity, have been carried out.

3. The accumulated practical experience in the functioning of small and medium-sized enterprises in Bulgaria is systematized, through a quantitative and qualitative analysis of their achievements.

4. A survey was conducted and an empirical analysis of the results was made, with an emphasis on the activity of SMEs and the impact of the digital transformation of the economy on their business, in the presence of their own digitalization strategy.

5. Recommendations are made for overcoming regional imbalances by improving the work of the responsible institutions, speeding up the digitalization process and improving the implemented state policy to support SMEs.

V. LIST OF PUBLICATIONS ON THE SUBJECT OF THE DISSERTATION PAPER

Zdravkov, K. (2021). The Consequences of COVID-19 on Regional Business in Bulgaria. In: Proceedings of the Student Scientific Conference "Post-COVID Transformation of Economies and Societies", Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-611-1, pp. 116-120.

Zdravkov, K. (2023). Intelligent Systems for Efficient Management. In: Proceedings of the Scientific and Practical Conference "Digitization of Higher Education in Bulgaria", Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-763-7, pp. 14-21.

Zdravkov, K. (2024). Evaluation of Innovations and Technologies in Bulgarian Enterprises. In: Proceedings of the Scientific and Practical Conference "Strategic Horizons before the Green Deal and Digital Transformation in Bulgaria", Part Two, Publishing House of UNWE, Sofia, ISBN 978-619-232-821-4, pp. 76-90.